

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ERGEN YAŞ GRUBUNDA İRRİTABİLİTE, BAĞLANMA VE
DÜŞÜNCE EYLEM KAYNAŞMASI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye KONAKÇI

**Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Programı**

MART, 2023

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ERGEN YAŞ GRUBUNDA İRRİTABİLİTE, BAĞLANMA VE
DÜŞÜNCE EYLEM KAYNAŞMASI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye KONAKÇI
(Y2012.480014)

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mesut YAVUZ

MART, 2023

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Ergen Yaş Grubunda İrritabilite, Bağlanma ve Düşünce Eylem Kaynaşması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (03/02/2023)

Sümeyye KONAKÇI

ÖNSÖZ

Klinik ruh sağlığı alanına katkı sağlayacağını umut ettiğim, ergen yaş grubunda irritabilite, bağlanma ve düşünce eylem kaynaşması arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmamı tamamladım.

Eşine zor rastlanır sabrı, özverisi ve engin bilgileri ile yol alabildiğim, lisans ve lisansüstü eğitimimde sonsuz emekleri olan, öğrencisi olmaktan her daim gurur duyacağım kıymetli tez danışmanım ve sayın hocam Doç. Dr. Mesut Yavuz'a; psikoloji yolculuğumun kapılarını açan ve bu yolda rota çizmemi sağlayan sayın hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Engin Eker'e, Doç. Dr. şahide Güliz Kolburan'a, Dr. Öğr. Üyesi Hande Tasa'ya ve isimlerini saymakla bitiremeyeceğim kıymetli İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji Bölümü hocalarıma; yıllara meydan okuyan arkadaşlığı ile hayatıma yoldaş kıymetli Büşra Eda Gödek'e; eksikliğini bir an bile hissettirmeyen, yönümün pusulası ve şansı olan canım dostum Abdülkerim Satuk Buğra İsmailendioğlu'na; pes ettiğim anlarda dahi yanı başımda olan, eşine zor rastlanır dostlukları ile beni sarıp sarmalayan, yoluma ışık tutan değerli meslektaşlarım Burcu Erdur ve Özlem Kök'e; bu süreçte manevi desteği ile neşem olup, hayatıma renk ve soluk katan biricik arkadaşım Başak Güler'e; oyun arkadaşlarım Tuna, Can ve Mercan'a; varlığı ile döngümün kilometre taşı olan kıymetli arkadaşım Arda Erdem'e;

Ellerini ve sevgilerini omuzlarımda her daim hissettiğim, evlatları olmaktan gurur duyduğum canım babam Salih Konakçı ve canım annem Emine Konakçı'ya; can özlerim Rumeysa, Emir ve Ahmet'e; neşeli eşliği ile canım teyzem Esmayasemin şentürk'e;

Son olarak hayatımın umut ışığı ve daimi özlem duygumun öznesi dedem Mustafa Yıldız'a sonsuz teşekkür ederim.

Sizleri çok seviyorum. Olmasaydınız, eksik kalırdım.

ERGEN YAŞ GRUBUNDA İRRİTABİLİTE, BAĞLANMA VE DÜŞÜNCE EYLEM KAYNAŞMASI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı bağlanma ve iritabilite arasındaki ilişkiyi araştırmak ve düşünce eylem kaynaşmasının bağlanma ve iritabilite arasındaki aracı etkisini incelemektir. Kesitsel nitelikte olan bu araştırmanın verileri 2021-2022 eğitim öğretim yılında Antalya ilinin Manavgat ilçesinde öğrenim gören 14-17 yaş aralığındaki 846 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmadaki katılımcıların 455'i kadın (%53.6), 394'ü erkektir (%46.4). Katılımcılara Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE), DSM-5 Düzey 2 İritabilite Ölçeği ve Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç) uygulanmıştır. Verilerin analizinde, Bağımsız Örneklemeler T Testi Analizi, Pearson Korelasyon Analizi, Tek Yönlü Varyans Analizi ile PROCESS Macro 3.5 programı kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, ergen yaş grubunda Anne ve Babaya Bağlanma Toplam ile İritabilite düzeyleri arasındaki ilişkide DEK-Ç düzeyinin kısmi aracılığın olduğu bulunmuştur. Bağlanma kalitesi ile iritabilite arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Anne Bağlanma Toplam alt boyutu cinsiyet değişkeni üzerinden incelendiği zaman anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı saptanmıştır. Baba Bağlanma Toplam puanı incelendiğinde erkeklerin kadınlara göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğunu göstermektedir. DEK-Ç ve DSM-5 Düzey 2 İritabilite ölçeklerinden aldıkları puanlara göre kadınların erkeklere göre daha yüksek ortalamalara sahip oldukları bulunmuştur. Ergen yaş grubunda DEK-Ç ile DSM-5 Düzey 2 İritabilite arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Bu bulgular doğrultusunda bağlanma kalitesi ve dűşünce eylem kaynaşmasına yönelik uygulanacak terapötik müdahaleler ergen yaş grubunda irritabilitenin yönetiminde faydalı olabileceği öne sürölür.

Anahtar Kelimeler: İrritabilite, Bađlanma, Dűşünce Eylem Kaynaşması

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN IRRITABILITY, ATTACHMENT, AND THOUGHT ACTION FUSION LEVELS IN ADOLESCENT AGE GROUP

ABSTRACT

The aim of this research is to investigate the relationship between attachment and irritability and to examine the mediating effect of thought-action fusion between attachment and irritability levels. This cross-sectional study was carried out on 846 high school students aged between 14 and 17 from studying in the Manavgat district of Antalya province in the 2021-2022 academic year.

Of the participants, %53.6 (n=455) were female and %46.4 (n=394) were male. Inventory of Parent Peer Attachment (IPPA), DSM-5 Level 2 Irritability Scale, and Thought-Action Fusion- Child Version Scale (TAFIC) were used as instruments.

In the analysis of the data, Independent Samples T-Test Analysis, Pearson Correlation Analysis, One-Way Analysis of Variance and PROCESS Macro 3.5 program were used. As a result of the study, it was found that TAFIC levels partially mediated the relationship between Attachment to Mother and Father and Irritability levels in the adolescent age group. A negative correlation was found between attachment quality and irritability. There was no significant difference between male and female participants in terms of maternal attachment levels. The paternal attachment scores of male participants were higher than female participants. The TAFIC and irritability levels were higher in female participants compared to male ones. A significant positive correlation was found between TAFIC and DSM-5 Level 2 Irritability in the adolescent age group. In the highlight of results, therapeutic interventions for attachment quality and thought-action fusion may be beneficial in the management of irritability in the adolescent age group.

Keywords: Irritability, Attachment, Thought Action Fusion

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
I. GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu.....	1
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
C. Araştırmanın Hipotezleri	3
1. Temel Hipotez.....	3
2. Alt Hipotezler.....	3
D. Araştırmanın Sayıltıları	3
E. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
F. Araştırmanın Güçlü Yönleri	4
G. Temel Kavramlar	5
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
A. İrritabilite ve İrritabilite ile İlişkili Kavramların Tanımı	6
1. İrritabilitenin Klinik Görünümü.....	7

2. Fazik ve Tonik İrritabilite	12
a. Fazik İrritabilite	12
b. Tonik İrritabilite	12
B. Ergenlik Dönemi ve Ergenlik Dönemi Özellikleri	12
C. Bağlanma	14
1. Bağlanma Kuramı	17
a. John Bowlby ve Bağlanma Kavramı	17
b. Ainsworth ve Bağlanma Kavramı	19
2. Bağlanma Stilleri	20
a. Güvenli Bağlanma Stili	22
b. Saplantılı Bağlanma Stili	22
c. Kayıtsız Bağlanma Stili	23
d. Korkulu Bağlanma Stili	24
3. Ergenlik Döneminde Bağlanma	24
D. Düşünce Eylem Kaynaşması	26
III. YÖNTEM.....	30
A. Araştırmanın Modeli.....	30
B. Evren ve Örneklem	30
C. Bilgi Toplama Araçları	30
1. Demografik Bilgi Formu.....	30
2. DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği	31
3. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE).....	31
4. Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç)	32
D. İşlem	32
E. İstatiksel Analiz	33
IV. BULGULAR.....	35

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	50
A. Tartışma	50
B. Sonuç ve Öneriler	55
VI. KAYNAKÇA	57
EKLER.....	69
ÖZGEÇMİŞ.....	83

KISALTMALAR LİSTESİ

DB	: Davranış Bozukluğu
DEHB	: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
DEK-Ç	: Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması
DSM-5	: Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı-5
EABE	: Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri
KOKGB	: Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu
OKB	: Obsesif Kompulsif Bozukluk
SSS	: Santral Sinir Sistemi
YDDB	: Yıkıcı Duygudurum Düzenleyememe Bozukluğu

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1. Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçek Puanlarına İlişkin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri	34
Çizelge 2. Korelasyon Katsayısı İçin Değer Aralıkları	34
Çizelge 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri	35
Çizelge 4. Katılımcıların Yaşlarına İlişkin Tanımlayıcı Değerleri	37
Çizelge 5. Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Tanımlayıcı Değerleri.....	37
Çizelge 6. Bağlanma, Düşünce Eylem Kaynaşması ve İrritabilite Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Analizleri.....	38
Çizelge 7. Anne Bağlanma Düzeyinin İrritabilite Puanlarını Yordamasında Düşünce Eylem Kaynaşmasının Aracılık Rolüne İlişkin İstatistiksel Sonuçlar	39
Çizelge 8. Baba Bağlanma Düzeyinin İrritabilite Puanlarını Yordamasında Düşünce Eylem Kaynaşmasını Aracılık Rolüne İlişkin İstatistiksel Sonuçlar	40
Çizelge 9. Cinsiyete Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması	41
Çizelge 10. Aile Durumu Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması	42
Çizelge 11. Yaş Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması	43

Çizelge 12. Sınıf Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması	45
Çizelge 13. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması	46
Çizelge 14. Yaşadığı Evdeki Kişi Sayısı Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması	47
Çizelge 15. Gelir Durumu Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. İrritabilite ile İlişkili Bozukluklar.....	8
Şekil 2. İrritabilitenin gençlerdeki patolojik modeli.....	10
Şekil 3. Bartholomew ve Horowitz'in (1991) dörtlü bağlanma modeli	21
Şekil 4. Anne Bağlanma Düzeyinin İrritabilite Puanlarını Yordamasında Düşünce Eylem Kaynaşmasının Aracılık Rolüne İlişkin Beta Katsayıları	40
Şekil 5. Baba Bağlanma Düzeyinin İrritabilite Puanlarını Yordamasında Düşünce Eylem Kaynaşmasını Aracılık Rolüne İlişkin Beta Katsayıları	41

I. GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Birey, amaca ulaşma aşamasında engellendiği zaman hayal kırıklığı yaşar, bu aşamada ise uygunsuz yanıtları baskılayan bir mekanizma bulunmaktadır. Bu mekanizma sağlıklı bir şekilde düzenlemeyi başaramadığında iritabilite ortaya çıkmaktadır (Ochsner, 2012).

İrritabilite, hayal kırıklığı, öfke ve saldırganlık birbirleriyle ilişki içerisinde olan yapılardır (Brotman vd., 2017). İrritabilite, küçük bir provokasyonda olumsuz bir duyguyla patlamaya hazır olma olarak tanımlanmaktadır. İçerisinde huysuzluk, kabalık veya çabuk sinirlenmek gibi davranışları içinde barındırır. Çoğu zaman “Öfkeden patlamaya hazır hissediyorum” veya “Bazen insanların etrafımda olması beni rahatsız ediyor” şeklindeki ifadeler bu durumu açıklayabilmektedir (Coccaro vd., 1997). İrritabilite engellenmeye cevap olarak öfke eşiğinin düşük olması, kişinin kendisinin ya da çevresinin hasar görebileceği düzeyde sinirliliğe meyil ve bu sinirlilik durumunun uzun sürmesi olarak nitelendirilmektedir. Kişi bu durumda sinirli, kolayca heyecanlanan ve kolayca rahatsızlanan konumunda yer almaktadır. Bir diğer tanım ise; uyarıcıya karşı oldukça duyarlı, hassas olma hali şeklindedir (Stringaris ve Taylor, 2015).

Bağlanma, bakım veren ile çocuk arasında oluşan ilişkide, çocuğun bakım veren kişiye duyduğu yakınlık arayışı ile beliren, özellikle stres anlarında daha net gözlemlenen, tutarlılığı ve devamlılığı olan duygusal bir bağ olarak nitelendirilmektedir (Thompson, 2002). Bağlanma sadece çocukluk dönemi ile sınırlı kalmayıp, yaşam boyu süren ve ifade edilme şekli zamanla değişim gösteren bir kavramdır. Anne-çocuk ilişkisi ilk temel ilişki olup yaşamın ilerleyen dönemlerindeki bağlanmalar için de örnek teşkil etmektedir (Collins vd., 2003). Bağlanma kuramcılarının, bebeklerin bakım verenleri ile güçlü duygusal bağlar geliştirme motivasyonunun, bebeklerin korunma ve beslenme için bakım verenlere yakınlığını sürdürmelerinin biyolojik olarak uyum sağlayan

değerlerinden kaynaklandığına inanmaktadırlar. Bu sebeple de bağlanma tür evriminde derin biyolojik köklere sahiptir (Thompson, 2013). Bağlanma kuramı ilk kez John Bowlby (1969) tarafından tanımlanmış olup Ainsworth ve arkadaşları tarafından da geliştirilmiştir. Bowlby ve Ainsworth sosyal bağ kurmanın erken dönem süreçleri (ebeveynler ve bebekler arasındaki şefkatli bağlanmanın gelişimi) sosyal öğrenme ve psikanalitik teori prensiplerinden ziyade modern biyolojiye ve psikolojiye daha uygun bir teoriye dayandırarak açıklamaya çalışmışlardır (Ainsworth vd., 1978).

Düşünce eylem kaynaşması (DEK) bir olay veya eylem ile ilgili düşünmenin gerçekleşmesi ile eş değer olacağı ve düşünce ve eylemlerin ayrıştırılmasında zorluk yaşanan büyüsel düşünce şekli olarak tanımlanmaktadır (Evans vd., 2011). DEK son yıllarda obsesif kompulsif bozukluk (OKB) ve anksiyete bozuklukları ile ilişkilendirilip daha kapsamlı bir şekilde araştırılmaktadır (Rachman, 1997). Birincisi, DEK kişinin özgül girici düşüncesinin dış dünyasında gerçekleşen olayları direkt olarak etkilediğine dair bir inanç olarak tanımlanmaktadır. İkinci olarak ise bu tür girici düşünceler zihinde yer edinebilir. Yer edinen düşüncelerin içindeki yasaklanmış eylemi davranışa dökmenin ahlaki açıdan denk olacağına dair bir inanç geliştirmekle de açıklanmaktadır (Rachman ve Safran, 1999).

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada ergen yaş grubunda irritabilite, bağlanma ve düşünce eylem kaynaşması arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte düşünce eylem kaynaşmasının, bağlanma ve irritabilite ilişkisinde aracı etkisi incelenecektir. Yapılan literatür taraması doğrultusunda, yaşamın ilk yıllarında bakım veren-ebeveyn ile kurulan bağlanma stiline ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde izleri görebilmektedir. Özellikle ergenlik dönemi içerisinde yaşanan öfke, anksiyete (Çelik, 2019) ve içselleştirme/dışsallaştırma sorunlarında bağlanma önemli olabilmektedir (Sümer ve Sakman, 2018). Demirdöğen ve arkadaşlarının (2021) yapmış olduğu çalışma da ise ergen yaş grubunda bağlanma ile anksiyete ilişkisinde düşünce eylem kaynaşmasının aracı etkisini araştırmışlar ve düşünce eylem kaynaşmasının negatif ilişkiye güçlendirici şekilde aracılık ettiğini bildirmişlerdir. Bu bilgiler ışığında düşük bağlanma kalitesi bireyin

kendine güvenini azaltabilir. Benlik saygısı daha düşük olabilir ve değersizlik hissi gelişebilir. Bunun yanında bireyin anksiyetesi daha yüksek olabilmekte, depresif düşünceleri ve depresif duygulanımı daha yüksek olabilmektedir. Bireyde benlik saygısı düşüklüğü, anksiyete, depresyon ve değerlik hissini düşük olması irritabilite düzeyini arttırabileceği düşünülebilir.

Daha önce yapılmamış olan bu çalışma araştırma sonuçları ergen yaş grubunda çok sık görülen irritabilitenin, bağlanma ve düşünce eylem kaynaşması açısından incelenmesi noktasında önemlidir. Araştırma bulgu sonuçları, kullanılan örneklem, ölçekler ve araştırma amacı açısından değerlendirildiğinde özgündür. Literatüre bakıldığı zaman bu alandan yapılmış çalışma sayısının kısıtlılığı dikkat çekmektedir. Bu sebeple planlanan çalışmanın sonuçlarının benzer araştırmalar ve psikolojik uygulamalar için fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

C. Araştırmanın Hipotezleri

1. Temel Hipotez

H1: Ergen yaş grubunda bağlanma kalitesi ile irritabilite düzeyleri arasındaki ilişkide düşünce eylem kaynaşması düzeyi aracı rolü oynamaktadır.

2. Alt Hipotezler

H2: Ergen yaş grubunda irritabilite ve bağlanma arasında ilişki bulunmaktadır.

H3: Ergen yaş grubunda düşünce eylem kaynaşması ile irritabilite arasında ilişki vardır.

H4: Ergen yaş grubunda cinsiyete göre irritabilite düzeyi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

D. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmada kullanılan Demografik Bilgi Formu, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEKÖ), Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE), DSM-5 Düzey 2 İritabilite Ölçeği (11-17 yaş) öz bildirimle yönelik form ve ölçeklerdir. Katılımcılar dağıtılan bu form ve ölçeklerde yer alan

maddeleri bir baskı altında kalmadan içtenlikle cevaplandıkları kabul edilmiştir.

E. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırmanın örneklemini Antalya ili Manavgat ilçesinde bulunan devlet lisesinin 9, 10, 11 ve 12. sınıflarında eğitim görmekte olan toplamda 455'i kadın, 394'ü erkek olmak üzere toplamda 846 öğrenci ile sınırlıdır.

2. Araştırmada elde edilen veriler uygulama yapılmış grup ile sınırlıdır.

3. Araştırmada öğrencilerin demografik bilgileri, Demografik Bilgi Formunda yanıtladıkları maddeler ile sınırlıdır.

4. Araştırmada öğrencilerin düşünce eylem füzyonlarına dair veriler Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeğinin ölçmüş olduğu özellikler ile sınırlıdır.

5. Araştırmada öğrencilerin ebeveynleri ve arkadaşları arasında kurmuş olduğu ilişkilere dair veriler Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanterinin ölçmüş olduğu özellikler ile sınırlıdır.

6. Araştırmada öğrencilerin irritabilitelerinin şiddetini belirlemeye dair veriler DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği'nin ölçmüş olduğu özellikler ile sınırlıdır.

F. Araştırmanın Güçlü Yönleri

Ergen yaş grubunda irritabilite, bağlanma ve düşünce eylem kaynaşması arasındaki ilişkiyi bir arada ele alan herhangi bir çalışmaya ulusal ve uluslararası literatürde karşılaşılmamıştır. Bu sebeple klinik alanda ve akademik alanda yapılacak diğer çalışmalar için yol gösterici olabilir.

Araştırmanın örneklem büyüklüğü, araştırma sonunda elde edilen verilerin genellenebilirlik açısından geçerli sonuçlar almaya imkan sağlamaktadır. Bununla birlikte çalışmada kullanılan ölçme araçları standardizasyonları yapılmış geçerliği ve güvenilirliği olan ölçeklerdir.

G. Temel Kavramlar

Bağlanma: Bağlanma kuramı İngiliz bilim adamı olan John Bowlby tarafından geliştirilmiştir. Bağlanma, bebek ve onun bakımını sağlayan kişi arasında oluşan; bebeğin bakım veren kişiyi arama ve yakınlık arayışı ile kendini gösteren, stres anında belirginleşen, sağlam ve sürekli olan duygusal bağ olarak tanımlanmaktadır. Bağlanma Kuramı, insanların başkalarıyla kurdukları güçlü duygusal bağların nedenlerini açıklamaktadır. Bununla birlikte çocuk ile ebeveyn arasındaki bağın, çocuğun güvende hissetme ve psikolojik gelişimi üzerindeki önemine vurgu yapan bir yaklaşımdır (Bowlby, 2012).

İrritabilite: İrritabilite, engellenmeye cevap olarak öfke eşiğinin düşük olması, kişinin kendisinin ya da çevresinin hasar görebileceği düzeyde olan sinirliliğe meyil ve bu sinirlilik durumunun uzun sürmesi olarak nitelendirilir. Kişi bu durumda; sinirli, kolayca heyecanlanan ve kolayca rahatsızlanan konumundadır. Bir diğer tanım ise; uyarıcıya karşı oldukça duyarlı, hassas olma hali şeklindedir (Stringaris ve Taylor, 2015).

Düşünce Eylem Kaynaşması: DEK, düşünce ve eylemlerin ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğu inancını ifade eden bir düşünce şekli olarak tanımlanmaktadır. Ahlak ve olabilirlik olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır (Berle ve Starcevic, 2005).

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

A. İrritabilite ve İrritabilite ile İlişkili Kavramların Tanımı

İrritabilite kelimesi köklerini Latince bir kelime olan “irritabilis” kelimesinden almaktadır. Latince olan bu kelimenin anlamı çabuk heyecanlanan ve kolayca öfkelenen anlamına gelmektedir. “İra” ve “anger” kelimeleri İngilizce’de benzer anlamları taşımaktadır (Stringaris ve Taylor, 2015). İrritabilite ile öfke yakın anlamlı olup öfke hem duygulanım (emotion) hem de bir his (feeling) olarak nitelendirilmektedir.

Öfke, bireylerin öfke olarak tanımladıkları bir dizi düşünceyi ve bedensel duyumu bilinç düzeyinde fark ettikleri için histir. Benzer şekilde bir kişi öfkeye yatkınlıkla birlikte irritabiliteyi de gergin veya alıngan olmak olarak da hissedebilir. Öfke, aynı zamanda bireyin farkında olmadan öfkeli bir şekilde davranabileceği için duygulanımdır. İrritabl gençlerin belirgin bir sebep olmaksızın, uzun süre öfkeye meyilli olma halleri tüm bu tanımlar doğrultusunda irritabiliteyi duygudurum olarak tanımlamamızı sağlar. Bunun getirisi olarak duygudurumu düzenleyememek de irritabiliteyi kapsamaktadır. İrritabilite, negatif ve pozitif değerli emosyonlar arasındaki geçişin inişli çıkışlı olması olarak tanımlanabilir (Vidal Ripas vd., 2016).

The Oxford English Dictionary’nin (OED, 2007) yaptığı tanımlarda ise:

- i. Duygusal tepkiye atıfta bulunarak; kolayca heyecanlanma, kolayca sinirlenme.
- ii. Genel olarak artan bir duyarlılığa atıfta bulunarak; harekete kolayca uyarılması, uyarana karşı son derece hassas (vücudunun bir parçasının) olması.
- iii. Biyolojik olana en yakın olarak üçüncü tanımında ise; bir tür fiziksel uyarana aktif olarak cevap verebilme şeklinde yer almaktadır (akt. Stringaris ve Taylor, 2015).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde iritabilite kelimesi hafif uyarılara şiddetli tepki verme ve uyarıya karşı aşırı tepki gösterme gibi tanımlarla benzerlik gösterse de (TDK, 2022) iritabilite kelimesini tam anlamıyla ifade edebilecek Türkçe bir kelime bulunmamaktadır. Psikiyatri alanındaki günümüz kaynaklarında iritabilite, engellenmeye cevap olarak öfke eşiğinin düşük olması, kendisine ve etrafına zarar verebilecek raddede olan sinirlilik durumu ya da bu sinirlilik durumunun uzun sürmesi olarak açıklanmaktadır (Çalışkan Demir ve Özcan, 2020). Bu tanımlara bakıldığı zaman iritabilitenin bir eğilim olarak tanımlandığını belirtmek önemlidir. Görece az provokasyonla veya sıklıkla sinirlenme eğilimi kırılganlığa da yakın bir anlam taşımaktadır (Stringaris ve Taylor, 2015).

1. İritabilitenin Klinik Görünümü

Stringaris ve Taylor (2015) iritabiliteyi açıklarken yüksek ateş benzetmesini yaparak “Nasıl ki yüksek ateş enfeksiyonlardan maligniteye kadar birçok klinik tabloda karşımıza çıkıyorsa iritabilite de ruhsal sorunlara özgün bir bulgu olmayıp kişide yanlış giden bir şeylerin göstergesi olabilir” şeklinde tanımlamaktadır (akt. Çalışkan Demir ve Özcan, 2020).

Psikiyatrik hastalıklar noktasında, iritabilite genellikle yaşanan duruma orantısız öfke, huysuzluk veya öfke nöbetleriyle reaksiyona girme eğilimi olarak tanımlanır. Gençlerde iritabilite, karşıt gelme bozukluğu kriterlerinde (öfke nöbetleri) yer almaktadır. Ayrıca gençlerde, iritabl ruh hali majör depresif bozukluk ve distimik bozukluk için bir kriterdir. Hem çocuklar hem de yetişkinler için iritabilite; bipolar bozukluk, yaygın anksiyete bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu ve borderline kişilik bozukluğu kriterlerine dahil edilmektedir (Stringaris vd., 2009).

Şekil 1. İrritabilite ile İlişkili Bozukluklar

Kaynak: (Çalışkan Demir ve Özcan, 2020).

Çocuk ve ergenlerde sık görülen öfke patlamaları, huzursuzluk, gerginlik ve saldırganlık gibi davranış şekilleri sebebiyle çocuk ve ergen psikiyatristlerine sık başvurulmaktadır. Klinik muayene esnasında hastanın yüzünde oluşan kızgın ifade (affekt) irritabilitenin bir yansıması olabilmektedir (Stringaris ve Taylor, 2015). İrritabilite gelişimsel döngünün doğal getirisi olarak görülebildiği gibi aynı zamanda birçok psikiyatrik rahatsızlıkta da görüldüğü için patolojik bir semptomdur. Bu sebeple normal veya patolojik irritabilitenin ayrımını yapabilmek için semptomun şiddeti ne kadar sürdüğü ve ne sıklıklarla yaşandığı büyük önem arz etmektedir. Özellikle patolojik düzlemde karşılaştığımız irritabilite, yoğun öfke ve agresyon ile yakın ilişkili olduğu için kişinin işlevselliğini oldukça olumsuz etkileyebilmektedir (Mulraney vd., 2014). Bu sebeple çocuğun içinde bulunduğu duruma olan tepkisi normal görülebilecek öfke halinden, öfke patlamalarının yoğunluğu, derecesi ve sıklığı biçimde seyretmesi ile kolayca ayrışabilmektedir. Her gün beş dakikadan uzun süren fiziksel agresyonun dahil olduğu, aile üyeleri dışında oluşan ve kışkırtan bir neden olmamasına rağmen beliren öfke patlamaları patolojik kabul görülmektedir (Çalışkan Demir ve Özcan, 2020).

İrritabiliteye sinirbilim ışığında baktığımız zaman tehdit veya hayal kırıklığı ile karşı karşıya kalınan özellikle de hedefe ulaşamama durumunda verilen anormal yanıt olarak açıklanabilir (Brotman vd., 2017). Bu yanıtlar enstrümantal

öğrenme yani ortamdaki uyarının davranış üzerindeki etkisiyle ilişkilendirilebilir. Böylelikle nasıl ödül elde edileceğine ya da cezadan nasıl kaçınılacağına dair kişinin uyum süreçlerini şekillendirmektedir (Özyurt ve Emiroğlu, 2019).

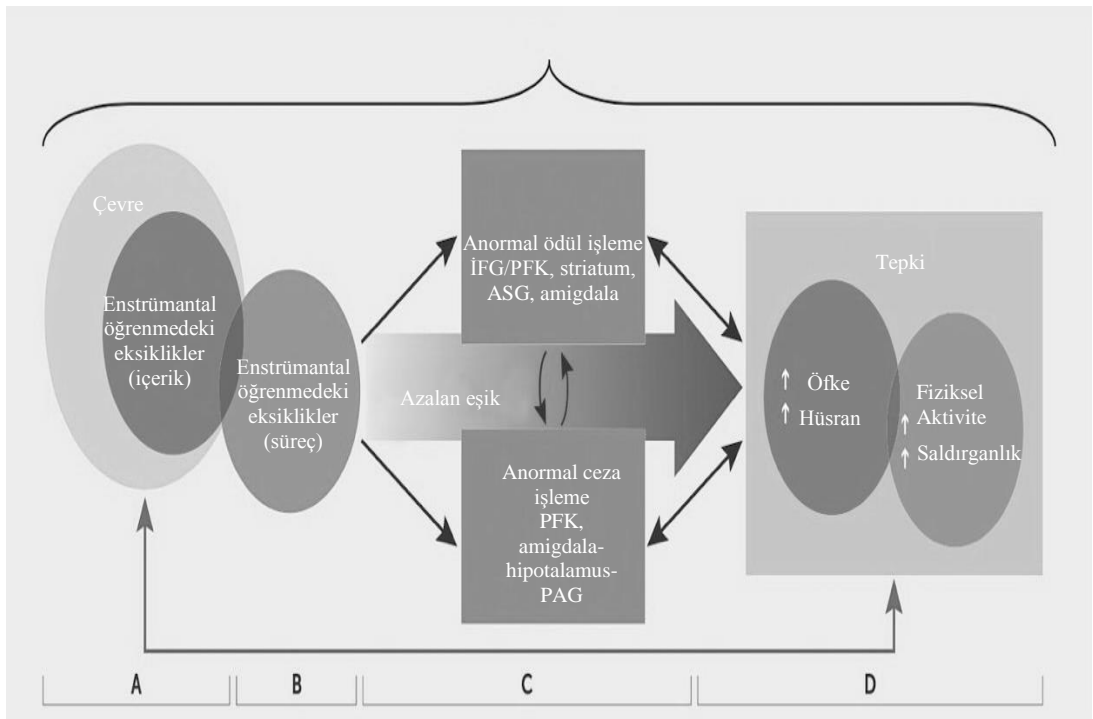
Nörogörüntüleme çalışmaları, kalıcı irritabiliteye sahip gençlerin aynı yaş grubundan sağlıklı gönüllülere kıyasla amigdala, striatum ve frontal bölgelerde değişmiş aktivasyonlar sergilediğini göstermektedir (Vidal Pibas vd., 2016). Yapılan bir başka çalışmanın sonuçlarına göre, irritabilitenin ergenlik döneminde intihar riskini arttırdığına varılmıştır (Frazier vd., 2016). Genetik çalışmalardan elden edilen kanıtlar ise irritabilitenin orta derecede kalıtsal olduğunu ve depresyonla örtüşmesinin asıl sebebinin genetik faktörlerle açıklandığını ortaya sunmaktadır (Vidal Ribas vd., 2016).

Brotman ve arkadaşları (2017) nörobilimsel açıdan irritabiliteyi tanımlarken ödül ve cezanın etkilerinden bahsetmiştir. Bundan bahsederken nörobilimsel olarak irritabiliteyi 2 şekilde ifade etmektedir: 1) Hayal kırıklığına yanıt olarak verilen anormal duygusal ve davranışsal tepki (Amsel, 1958). 2) Ceza karşısında verilen anormal tepki (Panksepp, 2006).

Stringaris ve arkadaşları (2012) yaptığı araştırmalar sonucunda irritabilitenin hem içe atım hem de dışavurum bozukluklarla eş zamanlı olarak ilişkili olduğunu bulmuştur. Çocukluk döneminde özellikle dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), karşıt olma karşıt gelme bozukluğu (KOKGB) ve davranış bozukluğu (DB) gibi dışavurum bozuklukları, ergenlik ve erişkinlik dönemlerinde de özellikle majör depresyon ve anksiyete gibi içe atım bozuklukları ile bağlantılı olduğunu sunan çalışmalar da bulunmaktadır (Vidal Ribas vd., 2016).

Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı-5'te (DSM-5) bu gruptaki çocuklar ve ergenleri tanımlamak için depresif bozukluklar başlığı altında yıkıcı duygudurum düzenleyememe bozukluğu (YDDB) tanısı eklenmiştir. Bozukluğun tanı kriterleri çocuk veya ergenin gelişimsel seviyesiyle açıklanamayacak derecede şiddetli haftada en az 3 defa gerçekleşen öfke patlamalarının bulunması ve öfke patlamaları arasında çocuk veya ergende öfke kabarması, kızgınlık, alınganlık gibi kronik irritabilite belirtileri olmasıdır (DSM-5, 2013). Çocuk ve ergen yaş grubunda YDDB'nin görülme sıklığı ise yaklaşık

%2-5 olarak saptanmıştır (Stringaris ve Taylor, 2015). Kronik ve şiddetli sinirlilik, DSM-5’te de görüldüğü üzere YDDD’nin birincil belirtisidir. İrritabilite, çocuklarda ve ergenlerde sık görülen ve klinik sunumu bozan zor bir durum olmaya devam etmektedir (Brotman vd., 2017). İrritabilite klinik sunumu bozmasının yanında öfkeli olmayı, tartışma ya da kışkırtılmaya karşı abartılı tepki verme durumunu da kapsayan bir kişilik özelliği olarak da tanımlanmıştır (Stringaris, 2012). Öyle ki irritabilite en ufak provokasyonda olumsuz etkiyle patlamaya hazır olarak tanımlanır. Bu tür davranışlar huysuzluk, edepsizlik veya hızla ortaya çıkan öfke şeklinde de tanımlanabilir (Coccaro, 1997).

Şekil 2. İrritabilitenin gençlerdeki patolojik modeli

Kaynak: (Brotman vd., 2017).

Tablo 4 şemadan oluşmaktadır. A şeması çevresel faktörlerin gençlerin ödül ve ceza durumlarındaki tutumlarını etkilediğini ifade etmektedir. Göze en çok çarpan çevresel faktör, gençlerin ebeveynlerden kazandığı enstrümantal öğrenmenin içeriği veya gençlerin ebeveynler tarafından belirlenen davranışları için ödül ve ceza olasılıklarıdır. B şeması, enstrümantal öğrenme sürecindeki eksikliklerin irritabl gençlerde ödül ve ceza karşısında verdikleri anormal tepkilerle ilişkili olduğunu ifade etmektedir. C şemasının üst bölümünde irritabl gençlerin ödül sürecindeki çeşitli anormal davranışların inferior frontal gyrus (İFG), prefrontal korteks (PF), striatum, anterior singulat korteks (ASG) ve

amigdala işlev bozukluğu ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Orta bölüm anormal ödül sürecinin, ödülün karşılanmamasından dolayı hayal kırıklığının yaşanmasının ve anormal ceza sürecinin birbirleri ile etkileşim içerisinde olduğunu göstermektedir. Alt bölüm ceza karşısında irritabl gençlerin önyargılarının prefrontal korteks, amigdala işlev bozukluğu ve periaküaduktual gri bölge (PAG) ile ilişkili olduğunu göstermektedir. D şeması enstrümantal öğrenmedeki eksikliklerin sonucunda ödül ve cezayı işlerken hayal kırıklığı, öfke gibi duygusal ve saldırganlık gibi davranışsal yanıtların ortaya çıkabileceğini göstermektedir (Brotman vd., 2017).

Critchfield ve arkadaşları (2008) bağlanma teorisinin kişilik bozukluklarında agresyonun kritik yönlerini anlamakta ve tahmin yürütmekte yol gösterici olduğundan bahsetmektedir. Bununla birlikte agresyonu güvensiz bağlanma stili ile ilişkilendirmişlerdir.

Erken çocukluk çağındaki çocuklarda görülebilen karşıt olma karşıt gelme bozukluğunda (KOKGB) duygulanım düzensizliği bir risk faktörü olabilmektedir. Duygu düzenleme ise ebeveyn-çocuk ilişkileri içerisinde gelişir; bu sebeple bağlanmadaki aksaklıklar çocukların duygu düzenleme kapasitelerine hasar verebilir ve KOKGB riskini arttırabilir (Craig vd., 2021).

İlkokul döneminde DEHB ve irritabilite için risk faktörleri incelediğinde; doğum öncesinden, okul öncesi dönemde ailenin müdahaleci tavrından ve erken dönem bağlanma kalitesinden söz edilmektedir. DEHB nörogelişimsel bir bozukluktur. Bu bozuklukta genellikle konsantrasyon sorunları, gerginlik ve huzursuzluk gözlemlenmektedir. Çocukların erken dönemde aile ile olan etkileşimlerine göre bu bozukluğa yakalanma riskinin artabileceği veya azalabileceği belirtilmektedir. Ebeveynin seçtiği rehberlik tarzına göre çocuklarıyla sıcak ve güvenli bir ilişki de yaşayabilir bunun tam aksine korku ve güvensiz bir ilişki de yaşayabilir. Yüksek DEHB'ye sahip çocuklar bakım verenleri ile ilişki kurma noktasında güçlük yaşarken, bakım verenler ise bu süreçte sert tepkiler ve daha az sıcaklık gösterebilirler. Bunun sonucunda çocuklar hayal kırıklığı yaşayabilir ve bakım verene karşı tepkileri değişebilir. Bu zorlayıcı döngüler, çocuklar büyüdükçe daha fazla DEHB şiddeti ve çocukta irritabilite riskini arttırabilir.

2. Fazik ve Tonik İrritabilite

Tonik irritabilite sürekli, öfkeli, huysuz ve şikayetçi bir duygudurum olarak karşımıza çıkarken fazik irritabilite daha çok gelişimsel dönemin dışında hayal kırıklığına yanıt olarak aniden kendisini gösteren yoğun öfke patlamalarına yatkınlık olarak tanımlanmaktadır (Vidal Ripas vd., 2016).

a. Fazik İrritabilite

i. Öfke nöbeti (temper tantrum):

Aşırı sinirlilik ile doyumsal yoksunluğun (frustrasyon) eşlik ettiği bağırma, ağlama, kendisine, çevresindeki insanlara ve eşyalara zarar verecek şekilde yaşanan öfke krizi şeklinde tanımlanmaktadır.

ii. Öfke patlamaları (temper outburst)

Şiddetin dahil olmadığı ve öfke nöbetinde belirtilen kriterleri içermeyen öfke krizi şeklinde tanımlanmaktadır.

b. Tonik İrritabilite

i. İrritabilite

Dışarıdan gelen bir uyarıya karşı kızgınlık, öfke, hırçınlık ve buhran halinin kolayca uyarılması durumudur. Bu duygudurum çocuk ve ergenin günlük yaşantısını etkileyebilen düzeydedir.

ii. Çabuk/kolay sinirlenme (touchy/easily annoyed)

Kışkırtılan ufak bir durumda bile çoğu akranından daha fazla somurtma, kızma, öfke ve sıkıntı hissi yaşamaya meyil olarak tanımlanmaktadır. Bu paterne davranış değişiklikleri dahil olmamaktadır (Çalışkan Demir ve Özcan, 2020).

B. Ergenlik Dönemi ve Ergenlik Dönemi Özellikleri

Ergenlik kavramı on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar çocuk gelişimi ile ilgili olan literatürde yer almıştır, ilk olarak Stanley Hall (1904) Latince’de “gelişen” anlamına gelen adölesans terimini kullanarak bu dönemin insan yaşamında ayrı bir dönem olduğunu ileri sürmüştür (akt. Şimşek, 2013).

Birey doğumdan ölüme kadar farklı yaşam dönemlerinden geçmektedir. Bu dönemlerin her birisi bir diğer dönem için hazırlık niteliğindedir. Bu dönemlerden

birisi olan ergenlikte birey hem fiziksel hem de zihinsel olarak hızlı bir büyüme içerisinde. Bu hızlı dönem içerisinde farklı sosyal, bilişsel ve fiziksel değişimlerden kaynaklı karışık ve farklı süreçler ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2019).

Tamar (2005) ergenlik dönemini çocukluk dönemi yaşantılarının gözden geçirildiği ve çocukluk döneminden geriye kalan hasarların onarılması için bir şansın verildiği dönem olarak tanımlamaktadır. Buna ek olarak yaşanan olumsuz durumlarda yeni kırılmalara karşı hassas olunan, yaşamın zorlu ve önemli bir evresi olarak nitelendirmektedir.

Ergenlik dönemi bedensel, cinsel ve ruhsal olarak belirgin değişimlerin görüldüğü bir dönemdir. Bu dönemde hızlı büyüme, cinsel dürtülerin artışı, kimliğin henüz tam oluşmaması nedeniyle kimlik kazanmaya karşı krizler ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra aileye bağımlılığın sürmesi ve toplumsal yerinin henüz netleşmemesi sebebiyle bu dönem sorunlarla yüklü fırtınalı bir dönemdir. Ebeveynlerle olan bağımlılıktan kurtulma, cinsel kimliğini kabullenme, toplumsal yerini sorgulama ve bir mesleğe yönelme çabalarının gösterildiği 8-10 yıllık bir çağdır. Bu dönemde ergen hızlı fiziksel büyüme ile duygusal coşkular, düşünsel yapılanmalar, erken çocukluk döneminden kalan çatışmalar yaşarken kaygılar ortaya çıkabilir. Bir yandan bağımsızlığını ilan etmeye çalışırken bir yandan da özerkliğini kazanmaya çalışan ergen ebeveynleri ile olan bağımlılığın etkisi altındadır. Bu dönem duygusal dalgalanmaların şiddeti genellikle önceki dönemleri nasıl geçirdiği, biyolojik kökenlerine, aile ve çevrenin tutumlarına göre yön alabilir (Öztürk ve Uluşahin, 2018).

Ergenlik döneminde yaşanan fiziksel, bilişsel, sosyal ve psikolojik değişimlerin yanında aile içindeki dengelerde de hareketlenmeler yaşanmaktadır (Kulaksızoğlu, 1998). Bu hareketlenmeler; ergenin ebeveynleri ile çatışma yaşaması, güç dengeleri için yarış halinde olması ve bunun sonucunda da ergenin aileden uzaklaşması şeklinde gözlenebilmektedir (Dinçel, 2006). Sadece aile ile kalmayan bu değişimler akran gruplarında da kendisini göstermektedir. Bu dönemde ergenler zamanların çoğunu akranları ile geçirmek istediği ve onlar ile kurdukları ilişkinin daha önemli bir hale geldiği bilinmektedir. Bu dönemde akranlar ile kurdukları ilişkinin niteliği bebeklikte kurulan ebeveyn bağlanması ile ilgili olduğu bilinmektedir (Kaplan ve Aksel, 2013).

Ergenlik döneminin getirisi olarak bu yaş grubunda içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Bu dönemde yüksek düzeyde kendisini gösteren içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları ergenin sağlıklı olma halini riske attığı gözlenmiştir (Sümer ve Sakman, 2018). Ergenlik döneminde yaşanan içselleştirme sorunları anksiyete ve duygudurum bozukluklarını içermektedir. İçselleştirme sorunları endişe, korku, utangaçlık, düşük benlik saygısı, üzüntü ve depresyon ile ilgili sorunlardan oluşmaktadır. Klinik ortamda, bu duygusal sorunların sıklıkla birbirleriyle ilişkili olduğu yapılan çalışmalarda da bulunmuştur (Ollendick vd., 2005). Dışsallaştırma sorunları ise çevresine zarar veren saldırganlık, suça yönelme şeklinde ifade edilmektedir (Sümer ve Sakman, 2018).

İçinde bulunan bu dönemin fırtınalarında, öfke, anksiyete gibi durumların şiddetinde (Çelik, 2019) ve içselleştirme/dışsallaştırma sorunlarında bağlanma stilleri önemli olabilmektedir (Sümer ve Sakman, 2018). Bebeğin ilk ilişki temellerinin aile içerisinde atıldığını kabul edersek sosyal bilimciler ailenin bireyin gelişimindeki öneminden bahseder (Toker ve Hoccoğlu, 2009). Bu sebeple bu dönemin geçişindeki sancılar yaşamın ilk dönemlerinde aile ile geliştirdiğimiz bağlarımızla da ilintili olabilir.

C. Bağlanma

Bağlanma çocuk ile bakım veren kişi arasında oluşan ilişkide, çocuğun bakım veren kişiye yönelik yakınlık ihtiyacı ile beliren, özellikle stres anlarında kendisini daha da gösteren, tutarlılığı ve sürekliliği olan duygusal bir bağ olarak açıklanmaktadır. Yaşamın ilk yıllarından başlayıp çevre ile etkileşim sonucu gelişmektedir (Thompson, 2002). Bu etkileşimlerin aktif ve uyarıcı tipte davranışlar olduğu ifade edilmektedir. Aktif davranışlar, bebek ile bakım veren arasındaki temas ihtiyacını gidermek adına bebeğin harekete geçmesi için yapılan davranış şekillerini ifade etmektedir. Uyarıcı davranışlar ise, bebeğin bakım verene karşı yakınlık kurma ihtiyacı olduğunu işaret eden her simgeyi içinde barındıran davranışları tanımlamaktadır (Subaşı, 2012).

Bağlanma kavramını bir kişiyi zaman içinde ve buldukları evrende bir arada tutan kalıcı, duygusal bir bağ olarak tanımlamaktadır (Thompson, 2013). Bu duygusal bağ yeni doğan bebek için bir gereksinim niteliğindedir. Bebeğin

yakınlık arama, gülümseme, yapışma gibi bağlanma davranışlarına yetişkinler dokunma, tutma, sakinleştirme gibi bağlanma davranışları ile yanıt vermektedir. Yetişkinin verdiği bu yanıtlar, bebeğin yetişkine olan bağlanma davranışlarını kuvvetlendirmektedir (Gürçay, 2008). Bağlanmanın tam olarak şekillenmesi yaşamın ikinci ve üçüncü yıllarına tekabül eder. Bu zaman aralığında bağlanmayı etkileyen diğer unsular ise anne ve babanın kurmuş olduğu ilişki, annenin sosyal desteği, babanın rolü, geleneksel duruşu ve kültür unsurlarıdır (Bowlby, 1969). Ebeveyn ile kurulan bağlanma şekline göre yol kat eden ruhsal modeller kişinin strese karşısındaki tutumlarını, bilişsel yapısını şekillendirmekle birlikte ilerleyen aşamada kişinin karakterini biçimlendirmektedir (Uğur, 2010).

Trowell (1982) annenin hamilelik sürecinde bebek ile etkileşimde olduklarını, bunu aralarındaki bağın güçlenmesi için yaptığını ve ilk yıllarda temasın öneminden bahseder. Klaus ve Kennel (1976) tarafından yapılan bir çalışmada yaşamlarının ilk üç günü içerisinde anneleri tarafından günde fazladan beş saat daha temasta olan çocukların IQ puanlarının anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun yanında bu çocukların beş yaşına kadar dil ve anlama testlerinde, anneleriyle fazladan vakit geçirmeyen akranlarına göre daha yüksek puanlar almıştır (akt. Lee, 2023).

Uzun süredir yapılan çalışmalar henüz kanıtlanmamakla birlikte bağlanma sürecinin gebelik dönemine kadar dayandığı belirtilmektedir. Öyle ki annelik fikri kadının zihninde şekillenmeye başlaması ile zihinde bir bebek tezahürü oluşmaya başlar. Bu sebeple fetüs daha anne karnındayken annenin duygularından beslenmektedir. Doğum öncesi dönemde bebeğin zamanla gelişmesi ile annede de fiziksel değişimler gözlemlenmektedir. Anne adayının bu değişimleri kabullenmesi bu değişime yönelik hislerini henüz dünyaya gelmemiş olan bebeğine aktarması bağlanmanın zeminini oluşturmaktadır (Yağcı, 2017).

Bağlanma sadece çocukluk dönemi ile kısıtlı kalmayıp yaşam boyu insan yaşamına yön vermektedir. Bağlanma devam ederken ifade ediş şekli değişebilmektedir. İfade ediş şekli değişse bile temellerini ilk ilişki olan anne çocuk ilişkisinden alır. Bu ilişki ise sonraki yaşam dönem yakınlıklarımız için bir fragman olabilmektedir (Collins ve Laurson, 2003). Bakım verenler ile çocukların kurmuş olduğu bu ilişki çocukların ulaşılabilirlikle ilgili beklentilerine (Uğur,

2010) çevresindeki insanlara güvenilip güvenilemeyeceğine, ilgiyi ve bakımı hak edip etmediğine dair düşünceleri oluşturmaktadır (Morsünbül ve Çok, 2011).

Çocuğun kişiliğini şekillendiren önemli unsurlardan biri de ebeveyn-çocuk bağları olduğu belirtilmiştir. Bebekler dünyaya geldikleri andan itibaren çevrelerindeki sosyal dünya ile ilgilenmek üzere programlanmışlardır. Bakım verenler vasıtası ile dünya hakkında birçok şey öğrendikleri varsayılır ve bu sebeple bakım verenlerin kişilikleri ve başkaları ile ilgili algıları büyük bir etkiye sahiptir (Lee, 2023).

Çocuğun bakım vereni ile kurduğu güven ve ulaşılabilirlik temelli ilişki güvenli bir sığınak gibidir. Çocuk kendisini riske sokacak durum ve tehditle karşılaştığı zaman bağlanma sistemi kendisini gösterir ve çocuk bakım vereninin ona sunacağı konfor ve güvenlik hissine yönelmek ister. Bakım vereni ile temasa geçen çocuk tazelenme ve rahatlık hissetmektedir. Aksi halde bakım vereni ile etkileşime geçemeyen ve rahatlama ihtiyacı yerine getirilemeyen çocukta huzursuzluk, kaygı, etrafındaki insanlara karşı gelme ve öfkeli davranışlar gösterecektir (Hazan ve Shaver, 1994).

Çocukluk döneminde kurulan ilk ilişkideki yetersizlikler ve aksaklıklar ise bağlanma sürecini sekteye uğratmaktadır. Zamanla şekil alınabilecek gibi olsa da güvenli ya da güvensiz şekilde bir kez şekillendikten sonra değişim göstermekte zorlanabilir. Bu sebeple gelişim döneminin ilk safhalarında meydana gelen bu aksaklıklar yaşamın diğer basamaklarında olumsuz etkisini hissettirmektedir (Nakash-Eisikovits, 2000).

Bağlanma kuramcıları, bebeklerin bakım verenlerine korunma ve beslenme gibi ihtiyaçları için yakınlık gösterip güçlü duygusal bağlar geliştirme motivasyonundan bahsetmektedir. Bu motivasyonunun ise biyolojik temellerden olduğuna inanmaktadırlar. Bu sebeple bağlanma, tür evriminde derin biyolojik köklere sahiptir (Thompson, 2013).

Yetişkinlikte bağlanma ilişkisi üzerine çalışan araştırmacılar çocuk ve ebeveyn arasında kurulan bağlanma şekli ile çiftler arasında kurulan romantik bağlanma arasında birtakım farklılıklar olduğunun da altını çizmiştir (Sümer ve Güngör, 1999). Shaver ve arkadaşları (1988) buna örnek olarak romantik

sevginin; bağlanma, bakım ve cinsel birleşme süreçlerini barındırdığını ve bu özellikleri ile erken dönem bağlanma stilinden farklılaştığını ifade etmektedir

1. Bağlanma Kuramı

a. John Bowlby ve Bağlanma Kavramı

John Bowlby 1948 yılında ebeveynlerinden ayrılmış, hastaneye kaldırılmış çocukların davranışlarını doğal ortamlarında gözlemleyerek bağlanma ile ilgili çalışmalar yapmaya başlamıştır (Seen, 1977, akt. Bretherton, 1992). Melaine Klein tarafından nesne ilişkileri kuramında eğitilmiş olan İngiliz psikanalist John Bowlby psikanalitik kuramdaki anne-bebek bağlanması hakkındaki fikirleri güncellemek adına Klein'dan ayrılmıştır (Thompson, 2002).

Bowlby (1940) ebeveynlik sürecinde zorluk çeken annelerle yaptığı görüşmelerde, annelerin çocukluk dönemleri üzerinde çalışılan bir haftalık sürede bile olumlu etkilerin görüldüğünü öne sürmüştür. Annelere çocukken sahip oldukları duyguları fark ettirme, yeniden tanımlandırma ve bunların hoşgörülü ve anlayışlı bir tutumla kabul edilmesinde yardımcı olunmuştur. Bu sayede annenin çocuğunun yaşadığı benzer şeyler karşısında zamanla daha anlayışlı ve ılımlı bir hale geleceğini ifade etmiştir. Bu aktarımlar Bowlby'nin bağlanma ilişkilerinin kuşaklar arası aktarımına ve ebeveynleri bilinçlendirerek çocuklara yardım etme olasılığına yönelik erken dönem teorik ve klinik ilgisini ortaya koymaktadır (Bretherton, 1992).

Dünya Sağlık Örgütü 1950 yılında evsiz kalmış çocukların ruh sağlıkları hakkında John Bowlby'den bu konuya yönelik bir araştırma yapmasını talep etmişlerdir. Bowlby (1969) bu sayede bağlanma kavramı ile tanışıp kuramın temellerini atmıştır. Bu raporda bebek ya da küçük yaşta çocuğun, anneden ya da bakım verenden haz alıp tatmin olduğu sıcak, ulaşılabilir ve süren bir ilişki deneyiminin varlığının elzem olduğundan bahsetmiştir. Yaptığı raporlamanın ardından da bağlanma temasına klasik psikanalitik kuramın dışında bakmaya başlamıştır (Hazan ve Shaver, 1994). Bunun için birkaç teoriden faydalanmıştır. Birincisi etolojik teoridir. Bu teori savunmasız gençlerin sıkıntılı, telaşlı veya tehlikede olduklarında duyarlı yetişkinlerin koruyucu tavrı sayesinde hayatta kalma avantajı sağlayacağı şeklinde olmuştur. Bu şekilde yetişkin yardımı aramada başarılı olan küçük çocukların etrafındaki tehlikelere karşı savunmasız

olma, kaybolma veya aç kalma gibi felakete maruz kalma olasılıkları daha düşük olmaktadır. Bowlby, etoloji ve evrimsel biyolojideki çağdaş düşüncülerden ödünç alarak, daha önceki savunulan psikanalitik ve ikincil güdü formülasyonlarının odak noktası olan annenin yiyecek sağlamasına yönelik daha dar vurgulamanın yerine bebek-anne bağlanmasına dair daha motivasyonel bir anlayışı savunmaktadır. Kısacası bağlanma için bakım verenin bebeğin ihtiyaçların karşılanması yanında bebek ile aralarında güvenlik duygusunun oluşturulmasının elzemliğini ifade etmiştir. Böylelikle çocuğun zamanla çevresine karşı geliştireceği güven duygusunun temellerinin atılması beklenmektedir (Thompson, 2013). Bakım veren ile bebek arasında kurulan bu yakınlık aynı zamanda bebeği dış tehditlerden korur ve hayatta kalma şansını arttırmaktadır. Böylece kendisini güvende hisseden bebek bağlanma için sarf ettiği bilişsel ve fiziksel eforu diğer sistemlere yönlendirebilmektedir (Webster, 1998).

Bowlby için ikinci bir teorik kaynak ise gelişim psikolojisi, özellikle de o dönem Piaget'in önem kazanan fikirleri olmuştur. Bowlby, bebeklerin ilk yıl boyunca gelişen tanıdık olmayan insanları ayırt etme, tanıdık bakım verenlere karşı beklentiler geliştirme ve onlarla sosyal etkileşimlerinde davranışsal inisiyatif alma gibi davranışların bağlanma sayesinde geliştiğini ifade etmektedir. Bowlby'nin bağlanmanın gelişimine ilişkin görüşü, bebeklerin ve çocukların etkileşimde buldukları insanlar üzerinde mühim etkilerinin altını çizerek gelişim psikolojisinin ortaya çıkardığı fikirleri ile tutarlı olmaktadır. O zamandan beri devam eden araştırmalar bebeğin kavramsal ve analitik yeteneklerini daha fazla vurgulamaktadır. Bu ilerleyiş sonucunda, Piaget bağlanma teorisinin yeni keşiflerini daha iyi kapsaması için çalışmalarını güncellemiştir (Thompson, 2013).

Bowlby, etolojik teori ve gelişim psikolojisine ek olarak üçünü bir kaynak olan psikanalitik teoriden beslenmiştir. Çağdaş bağlanma kuramı, duygusal deneyimin örgütsel etkileri, erken deneyimin biçimlendirici etkileri (psikolojik kırılma sebepleri dahil) gibi psikanalitik yaklaşımın birçok temel varsayımını içermektedir. Ayrıca nesne ilişkileri okulunda eğitilmiş bir psikanalist olan Bowlby, bağlanma teorisinin erken çocuklukta gelişen ve sonraki ilişkilerde kendisini gösteren, öz farkındalık üzerinde kalıcı etkileri olan

ilişkilerin içsel (bilinçli ve bilinçsiz) temsillerinin önemine vurgu yapmıştır. Bağlanma kuramının özelliklerinden birisi olan “içsel çalışma modelleri” kavramı Bowlby’nin nesne ilişkileri yönelimi ile ortak yönlere sahiptir. Birlikte ele alındığı zaman psikanalitik bakış açısının bağlanma kuramına önemli katkılarında biri, erken dönem deneyimlerinin ilerleyen dönemlerdeki kişilik ve psikolojik olgunlaşma üzerindeki biçimlendirici etkilerine yaptığı vurgudur (Thompson, 2013).

Bowlby (1969) yapmış olduğu deneysel gözlemlerinde küçük çocukların annelerinin sevgisine ve varlığına karşı duydukları açlığın, besin açlığı kadar mühim olduğunu ifade etmektedir. Bu sebepten annenin kaçınılmaz yokluğunun “güçlü bir kayıp ve kızgınlık duygusunu” yarattığını ortaya koymuştur. Bunun sonucunda anne figürü kaybının ya kendi başına ya da diğer koşullarla birlikte birleşmesi ile psikopatolojiyle ilişkili tepkiler vereceği sonucuna ulaşmıştır. Kavuşamama durumunda bağımlı ve abartılı duygusal tepkiler veren kişilerde görüldüğü gibi anksiyete, öfke ve başkalarına karşı aşırı talepkar olma eğiliminden söz etmektedir. Bir diğer yandan ise şefkatsiz ve psikopat kişiliklerde olduğu gibi derin ilişki kurma becerisinde noksanlıktan da bahsetmektedir.

b. Ainsworth ve Bağlanma Kavramı

Bowlby (1969) tarafından ilk kez tanımlanan bağlanma kuramı, Mary Ainsworth ve arkadaşları tarafından da geliştirilmiştir. Bowlby ile ortak paydada buluşan Ainsworth, bebekler ile yaptığı çalışmalarla literatüre farklı bilgiler eklemiştir (Bretherton, 1992).

Mary Ainsworth’ün yenilikçi bakış açısı, Bowlby’nin bazı fikirlerini ampirik olarak test etmiş olup teorinin günümüz güncel halinden de sorumludur. Ainsworth, bir bebeğin dünyayı keşfetme aşamasında dünyayı güvenli bir yer olarak algılamasında bağlanma kavramının öneminden bahsetmektedir. Ek olarak, annenin bebekten gelen sinyallere karşı sergilediği tutumun anne-bebek bağlanma kalıplarının gelişimindeki rolünü formüle etmektedir (Bretherton, 1992). Bebeklerin daha önceki hassas, yardımcı, duyarlı bakım deneyimlerine dayanarak güvenlik duygusu geliştirdiğini savunmaktadır. Hassas bakım deneyimlerinden türetilen güvenli bağlanma hem evrimsel açıdan hem de psikolojik açıdan uyum sağlamaya yardımcı olmaktadır. Bunun sebebi çocuğun, bakım verene ihtiyaç

duyduğu her an ulaşılabilir ve yardımcı olacağını keşfederek güvenli etkileşimlerden öğrenmesidir. Bunun aksine duyarsız ve tutarsız bakım, bebeğin bakım verene yeterince güvenememesine (kaçınma) veya bebeğin endişeli meşguliyetinden kaynaklanan güvensiz bir bağlanmaya neden olabilmektedir. Her iki durumda da davranışsal yeterliliğin gelişmesi için bebek-ebeveyn bağlanma ilişkisinin uyum sağlayıcı işlevlerinde yetersizlikler meydana gelmektedir (Thompson, 2013).

Ainsworth (1978) çocukların anneleri ile olan ilişkilerini izleme fırsatı yakalamış ve on ikinci haftada bu deneyimi laboratuvar ortamına taşıyarak “Strange Situation” isimli deneyi uygulamıştır. Bu deney, sekiz dakika annesinden ayrı kalan bebeğin, bir yabancı ile bulunduğu ortam süresince ne tür tepkiler verdiği kayıt altına alınmıştır. Bu süreçte iki anın altını çizen Ainsworth ayrılma ve birleşme anlarını özellikle vurgulamıştır. Bu anlarda yansıyan tepkilerden yola çıkarak bebeklerdeki bağlanmayı güvenli ve güvensiz bağlanmanın içine almıştır.

Ainsworth (1978) güvenli bağlanmaya sahip çocukların, annelerinden ayrılırken deneyimledikleri gerilimi normal olarak nitelendirip anneleri geri döndüğü zaman coşku ile karşıladıklarını ifade etmiştir. Güvensiz bağlanmayı ise, kararsız ve kaçınan olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Kararsız bağlanmaya sahip olanların ise ayrılma durumunda büyük bir üzüntü yaşadıklarını, ayrılmaya karşı direnç sergilediklerini ifade etmiştir. Bunlara ek olarak anne ile tekrar kavuşma anlarında anneye yönelik öfke ve reddedici bir tutum sergilediklerini gözlemlemiştir.

Kaçınan bağlanmaya sergileyenler ise, anneleri ortamdaki ayrılırken sakin ve tepkisizken anneleri geri geldiği vakit reddedici ve uzak bir tavır takınmışlardır. Bu aşamada annenin çocuktaki tezahürü “güven veren” şekilde olması büyük bir önem arz etmektedir. Bunun sebebi ise; çocuğun karşılaştığı ilk öteki annesidir, anne ile kurduğu bu ilişki yaşam boyu kuracağı diğer ilişkiler için doyum sağlayacak bir temel attığı düşünülmektedir (Yağcı, 2017).

2. Bağlanma Stilleri

Bağlanma stilleri zamanla gelişim gösterip kendi içinde bazı ayrımlara gitmiştir. Bowlby, kuramı benliğin içsel modeli ve başkalarının içsel modeli

olmak üzere iki tür içsel çalışan model olarak ayırmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bowlby'e (1973) göre bağlanma deneyimler sonucunda zihinde iki ana boyut oluşturur. Bunlardan birincisi; bağlanma figürünün bebekten gelen ihtiyaç çağrısına yanıt veren birisi olarak görüp görmediğidir. İkincisi ise; kişinin çevresi tarafından özellikle de bağlanma figürü tarafından yardıma değer birisi olarak görülüp görülmediği ile ilgilidir (Sümer ve Güngör, 1999).

Ainsworth ve arkadaşları (1989) ise yapılandırılmış bir laboratuvar ortamında bebeklerin bakıcılarından ayrılma ve onlarla yeniden birleşmeye verdikleri tepkileri baz alarak üç farklı bağlanma modelinden bahsetmiştir. Bunlar; güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan-dirençli tarzda bağlanma stilleridir.

Bartholomew ve Horowitz (1991) yapılan araştırmaları gözden geçirmelerinin sonunda, kendini gözden geçirmeyi içeren yöntem ile anne-çocuk ve romantik ilişkilerdeki yakınlığı barındıran, odaklanılan diğer ilişkiler yönünden benlik ve başkaları modelini yenileyerek "Dörtlü Bağlanma Modeli"ni ortaya çıkarmışlardır.

Bağlanma kuramcılarının ifadelerine göre bebeklik döneminde güvenli ya da güvensiz olarak belirlenen bağlanma stiline yaşamın diğer dönemlerinde belirleyici etkisi olmaktadır. Bowlby'nin çalışmalarından itibaren, güvensiz bağlanma stiline sonraki gelişim dönemlerinde psikopatolojinin belirleyicisi olduğu ifade edilmişken güvenli bağlanma sağlıklı süreçlerle ilişkilendirilmiştir. Güvensiz bağlanma stilleri olan kaygılı/kararsız bağlanma stilleri anksiyete ve depresif bozukluklarla ilintiliyken, kaçınan bağlanma stili davranış bozukluğu ve diğer dışa vurum rahatsızlıkları ilişkilendirilmiştir. Dezorganize bağlanmanın ise dissosiyatif bozukluklarla olan ilişkisinden bahsedilmiştir (Kesebir vd., 2011).

BENLİK		
	<i>Olumlu</i>	<i>Olumsuz</i>
	<hr/>	
	<i>Olumsuz.</i> 1.GÜVENLİ	2. SAPLANTILI
BAŞKALARI	<i>Olumsuz.</i> 4. KAYITSIZ	3. KORKULU

Şekil 3. Bartholomew ve Horowitz'in (1991) dörtlü bağlanma modeli

a. Güvenli Bağlanma Stili

Bu bağlanma stilini geliştirmiş kişilerin kendilerini önemsemekte, çevresi tarafından kabul gördüğünü düşünmekte ve taleplerine karşılık verilebileceğini bilmektedir. Bu nedenle kişi olumlu bir benlik ve olumlu başkaları modelini geliştirmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bununla birlikte bu kişiler çevresindeki kişilerin güvenilir ve iyi niyetli kişiler olduklarını düşünür ve kendisini sevmeye layık biri olarak değerlendirir (Sığırcı, 2010).

Güvenli bağlanmanın gelişebilmesi için bakım verenin kesintisiz ve tutarlı tepkiler veren, duyarlı ve her an ulaşılabilir olması gerekmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip çocuklar anneleri tarafından yalnız bırakıldığı zaman doğal olarak biraz da olsa huzursuz olabilirler. Bunun sonucunda paniğe kapılmadan anneleri ile yakın bir temas ihtiyacı duyabilirler. Yeniden birleşme sonrasında da kolayca sakinleşir ve çevreyi incelemeye devam edebilirler (Sümer ve Güngör, 1999).

Güvenli bağlanma stili geliştiren kişilerin sosyal çevrelerinde daha olumlu ilişkiler yaşadığı, daha rahatça arkadaş edinebildikleri, bu konu ile ilgili daha az kaygı duydukları, diğer insanların onları onaylamasına gereksinim duymadıkları ve bundan ötürü de bağımsız olabilmeyi başardıkları ifade edilmektedir (elik, 2019).

Dört içsel işleyiş modeli kıyaslandığı zaman aralarından en optimal davranışı sergileyenler güvenli bağlanma stiline sahip olanlardır. Negatif davranışları minimum düzeyde göstererek yakın ilişkilerindeki çatışmaları rutin olarak giderebilme yeteneğine sahiptirler (Erözkan, 2004).

b. Saplantılı Bağlanma Stili

Saplantılı bağlanma stiline sahip kişiler kendilerini değersiz olarak değerlendirirken başkalarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Bu zelliklerin birleşimi, kişinin diğer değerli kişilerin kabulünü kazanma çabasıyla sonuçlanmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bu kişiler onay almaya ve güven görmeye çalışırken kaygılı bir yapı geliştirirler. Yakın ilişkileri kapsamında kendilerini ispat etme gayreti içerisinde olmak onları mantıklı olmayan isteklere ve takıntılı olmaya itmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Bir

problem ile karşılaştıkları zaman başa çıkma bakımından yetersizlerdir ve bu da onları kolayca umutsuzluğa itmektir (Altundağ, 2011; akt. Çelik, 2019).

Saplantılı bağlanma stiline sahip kişilerde en çok özgüven eksiliği ile karşılaşmaktadır. Bu sebeple bu kişiler yakın ilişkilerinde reddedilme ve terk edilme kaygısı yaşarlar. Sürekli diğer insanların sevgisini kazanma ve kaybetmeme arzusu içerisindedirler. Bu bireylerin yaşamın ilk dönemlerinde ebeveyn onayını ve sevgisini yeteri kadar görmedikleri ifade edilmiştir. Ebeveynlerin sergiledikleri tutum ve davranışlara bakıldığı zaman ise reddedici olmakla birlikte sevgi dolu yaklaşımlarında dengesizliklerin olduğu belirtilmektedir (Çelik, 2019).

Altundağ (2011) bu kişilerin kaçınmadan çok ayrılığa tahammülsüzlüklerinden söz etmektedir. Bu kişiler çevresi ile etkileşimde olmak istemelerine rağmen bu ilişkinin aşırılık içermesi ile insanlar onlardan geri durmaktadırlar. Bu kişilerin çokça ağlamaları, diğerlerini güvenli dayanak olarak görmeye çalışmaları ve kendi hislerini ifade etme düzeyleri oldukça fazladır (Çelik, 2019).

c. Kayıtsız Bağlanma Stili

Kayıtsız bağlanma stili, kendine değer veren fakat başkalarına karşı olumsuz bir örüntünün birleşimini içermektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Bu kişiler, yakın ilişkiler içine girmekten uzak durur. Bağımsızlık ve dokunulmazlık duygularını pekiştirerek hayal kırıklığı yaşama ihtimallerine karşı kendilerini korumaya alırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bartholomew ve Horowitz (1991), Hazan ve Shaver (1987) tarafından tanımlanan kaçınmayı korkulu-kaçınma ve kayıtsız-kaçınma olacak şekilde ayırmıştır.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip kişiler için özerk olmak oldukça önemlidir ve diğerlerine olan ihtiyacın ve yakın ilişkilerin gereksizliğini savunurlar (Bartholomew, 1990). Kayıtsız kişiler yakınlık duygusundan yoksun olmalarına rağmen özerklik duygusuna ve yüksek özsaygıya sahiptirler (Karakuş, 2012).

Araştırmalarda etrafına yönelik yakınlık kurma ya da kendilerini açma noktasında olan isteksiz tutumları, diğerlerine karşı güvensiz olduklarını düşüncesi ve onlara destek olan kişileri fark edememeleri sebebiyle düşmanca gördükleri ifade edilmiştir (Karakuş, 2012).

d. Korkulu Bağlanma Stili

Korkulu bağlanma stili, negatif benlik ve negatif başkaları modelinin birleşiminden ortaya çıkmaktadır. Bu bağlanma stiline sahip kişiler çevresi tarafından sürekli onaylanma ve kabul görme talepleri vardır. Bu sebeple saplantılı bağlanma stiline sahip kişilerle benzerlik göstermektedirler (elik, 2019).

Bu bağlanma stiline sahip kişiler yakın ilişkilerden kaçınarak insanların kendilerini reddetmelerine karşı bir savunma mekanizması geliştirirler ve böylelikle kendilerini koruduklarını dşnrlr (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bunun sonucunda, reddedilme ve duygusal yakınlığa karşı olan korkuları onları sosyal ilişkilerde en fazla kaçınan bireyler yapmaktadır (Erözkan, 2004). Hazan ve Shaver (1987) tarafından nitelendirilen bu durum kaçınmacı tarza tekabül eder, bu sebeple korkulu-kaçıngan olarak tanımlamışlar (akt. Bartholomew ve Horowitz, 1991).

3. Ergenlik Döneminde Bağlanma

Ergenlik dönemi ile fiziksel olduğu kadar psikolojik ve sosyal alanda da yapılanmalar gözlenmektedir. Bu döngüde aile olan bağlar biraz önemini yitirir ve bunun yerine ebeveynleri ile aynı değere sahip ya da daha önemli kişiler ergenlerin hayatına girebilir, bunun yanında yaş grubunda cinsel çekicilik bu alanın daha da genişlemesine neden olmaktadır (Lee, 2023). Ergenin bu dönemde ebeveynleri ile olan iletişimleri azalmaya başlayabilir (Bayraktar vd., 2009). Azalmaya başlayan iletişime rağmen ebeveyn ile ocuk arasındaki bağın önemi azalmamaktadır. Sadece ocuk ebeveynine daha az bağımlı olduğu bir sürece adım atmaktadır (Lee, 2023). Bir taraftan ebeveynleri ile olan bağlantısını azaltan ergenler bulunurken diğer taraftan ebeveynleri ile hala yoğun bir bağımlılık içinde olup çevresi ile olan bağlanma davranışlarını ynlendiremeyenler bulunmaktadır. Bu iki u kutup arasında ise ebeveynlerine olan bağlantıları kuvvetli olmaya devam eden ama sosyal çevresi ile bağlantılarını çok önemseyen çoğunluk yer almaktadır (Kesebir vd., 2011).

Weis (1982) ergenlerin bu yıllarda özerk olmaya çalıştıklarını fakat ebeveynlerine ihtiyaç duydukları noktada hala onları desteklemek için orada olduklarının farkında olduğunu ifade etmektedir. Bağımsız olmak fikrini

keşfediyorlar lakin bağımsızlık çok bunaltıcı bir hale geldiği zaman yardımcı bir sığınak olan ebeveynlerine dönebilirler. Özerklik arama davranışı sergileyen ergenlerin genellikle ebeveynleri ile olumlu bir ilişkisi vardır, bu da ebeveynlerinin yanlarında olacağını bildikleri için keşfetme konusunda kendilerini daha rahat hissettiklerini göstermektedir (akt. Lee, 2023).

Ebeveynler, çocukları için sosyal destek ve becerileri sağlarsa onların da benzer ilişkileri akran gruplarına yansıtmasına yardımcı olmuş olurlar (Karadağ, 2009). Ebeveyne bağlanma, ergenlerin romantik ilişkilerini, çevresiyle olan etkileşimlerinde içtenliği ve sağlıklı akran ilişkileri kurmak gibi sosyal bağlarını etkilemektedir (Çetin ve Alkan-Ersoy, 2017). Allen ve Land (1999) ergenin anne ve baba figüründen akran gruplarına doğru rota değiştirmesine rağmen erken bağlanma ilişkisi ergen için kalıcı ve güçlü bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir (akt. Karakuş, 2012).

Ergenlik döneminde, akranlarla kurulan ilişkilerde duygusal yakınlığın ve karşılıklı güvenin belirginleşmesiyle bazı farklılıklar oluşmaktadır. Bu ilişkilerde samimiyet, duygusal destek ve iş birliği yapmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte akranların birbirlerine kendilerine açabilmeleri ve içten tutumları yakın arkadaşlık ilişkilerinin meydana gelmesini sağlamaktadır. Tecrübeler ve diğerleri ile ilgili gelişen yaklaşımlar bu sürecin en belirgin özellikleri arasında yer almaktadır (Çelik, 2019). Ergenlik döneminde yeni bir form kazanan bu bağlanma biçimi, kişinin gelecekte kuracağı romantik ilişkinin ve çocuklarıyla kuracağı bağların bir yansıması olabilmektedir.

Güvenli bağlanan çocukların ergenlik döneminde duygularını tanıma ve düzenleme noktasında avantajlı olduğu belirtilmektedir (Volling vd., 2009). Güvenli bağlanan ergenlerin duygu düzenlemedeki başarısından ötürü çatışma ortamlarında daha az buldukları bulunmuştur (Kobak vd., 1993). Engels ve arkadaşlarının (2001) yaptığı çalışmada bağlanma figürünün, taleplerine yanıt vereceğine, destek ve koruma gibi ihtiyaçlarını yerine getireceğine güvenen ergen, okul ve sosyal hayatında pozitif ilişkiler inşa etme ve keşfetme davranışları sergilediklerini ifade etmektedir. Bunun tam tersine güvensiz bağlanma yaşayan ergenlerin ise aile ilişkileri olumsuz şekillenebilmektedir. Aile ile kurduğu iletişimin kalitesi düşen çocuğun, ergenlik döneminde empati kurma kabiliyetinin gelişemediği ve bu sebeple saldırgan davranışlar sergileyebileceği

savunulmaktadır. Bunun sebebinin ise güvensiz ebeveyn-çocuk bağlanma ilişkisinin sonucunda çocuğun içsel temsillerinin düşmanca şekillenmesidir (Kaplan ve Aksel, 2013). Güvensiz bağlanan ergenlerin duygularının baskılarına karşı koyamadıkları ve bunun sonucunda davranışlarına hakim olmakta zorluklar yaşadıkları sonucuna varılmaktadır (Zimmermann, 1999).

Ebeveynlerinden güvenli bağlanmayı benimsemiş ergenler, kendilerini güvende hissetmektedir, aile ve akranlarının yanında sosyal becerilerini sergilerken zorluk çekmemektedir. Akranları ile samimi, tatmin eden ilişkiler kurma ve bunları devam ettirme noktasında yeterli sosyal becerileri geliştirmektedir (Engels vd., 2001). Toplumsal sorunlar karşısında daha olgun bir tutum sergilerler ve ruhsal sarsıntıları daha seyrek olan bireyler olmaktadır. Bunun aksine bağlanma stilleri güvensiz olan ergenlerin davranış, duygu ve düşünce bozuklukları gibi rahatsızlıklar yaşayabilen, strese maruz kaldıkları zaman bununla başa çıkma yetenekleri olmayan ve duygularını az biçimlendiren kişiler oldukları söylenebilir. Bununla birlikte güvensiz bağlanma stiline sahip olan ergenlerin benliklerinin ve bağımsızlıklarının anne-baba tarafından bastırıldıklarını düşünmeleri nedeniyle de ebeveynleri ile anlaşmazlıklar yaşadıklarını gözlemlemek olasıdır (Çelik, 2019). Ma ve arkadaşlarının (2000) yaptığı çalışmaya göre ebeveynleri ve akranları ile sağlıklı ilişkiler kuran ergenlerin olumsuz ilişkilere sahip akranlarına göre daha az antisosyal davranışlarda buldukları belirtilmektedir (akt. Kaplan ve Aksel, 2013).

D. Düşünce Eylem Kaynaşması

DEK uzmanlar tarafından son yıllarda üzerine yoğunlaşılacak bilişsel kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel bir ifade ile düşüncenin eylemin eş değeri olarak görülmesi şeklinde ifade edilmektedir. Düşünce eylem füzyonu olarak da ifade edilebilir (Siev vd., 2022). DEK'in geçmişine baktığımız zaman ilk kez Bleuler (1934) tarafından incelenmiştir. Bleuler (1934) bu kavram için düşüncenin mutlak gücü ya da düşüncenin omnipotansı ifadesini kullanmış ve aklından geçen düşüncelerin etrafındakilere zarar verebileceği kaygısına kapılan hastalardan bahsetmektedir. DEK, bu anlamın dışında daha çok büyüsel düşünce tanımı ile anılmaktadır. Rachman (1976) ve Salkovkis (1985) ise modern yaklaşım içinde ele almıştır (akt. Piri ve Kabakçı, 2007). Bu kuramcılar OKB

hastalarının, kabul edilemez dürtü, düşünce veya imgelerini değiştiremedikleri koşulda çevresindeki insanlara zarar vermeye yönelik bir inanç geliştirdiklerini gözlemlemiştir. DEK, böylelikle OKB ile aynı paralelde ele alınarak alanda yapılan araştırmalar artmıştır, ilk olarak Shafran ve arkadaşları (1996) DEK kavramını açıklayıp araştırmaya başlamıştır (Piri ve Kabakçı, 2007).

DEK, düşünce ve eylemin füzyon halinde olduğu ve ayrışma noktasında zorluklar yaşayan, büyüsel düşünce biçimi olarak ifade edilmektedir. Yaşamın ilk yıllarında çocuk ile çevre arasındaki ayrım henüz net sınırlarla ayrılamamaktadır. Zamanla ivme kazanan bilişsel ve algısal gelişimin yanında kişinin ruhsal ve fiziksel sınırları ile çevre arasında sınırlar oluşmaya başlamaktadır. Bu süreçte sosyal çevrede ahlaki baskılar artmakta ve suçluluk hissi kolayca tetiklenmektedir. Bu olaylar yaşanırken bir düşünce ile ilgili olumsuz bir olayın tesadüfen aynı anda gerçekleşmesi DEK gelişim riskini arttıracığı ifade edilmektedir (Yavuz vd., 2020).

Düşünce eylem kaynaşmasının ahlak boyutu ve olabilirlik boyutu olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Ahlak boyutunda, ahlaki olarak kişinin ahlaki açıdan olumsuz düşünceleri ve yasaklanmış eylemleri eşdeğer gördüğü ve olumsuz düşüncelerin olumsuz bir olayın olma olasılığını etkilediğine inandığı psikolojik bir olgudur (Jelvani vd., 2019). Örneğin dini açıdan karşıt bir fikre sahip olmak, kişinin neredeyse böyle davranması kadar günahdır ve kişi kendisini bu düşüncelerinden dolayı sorumlu tutar (Güngör, 2021) ya da hasta olmayı düşünen kişinin hasta olma ihtimalinin artacağına inanması şeklinde de olabilir (Shafran ve Rachman, 2004). Olabilirlik boyutunda ise kabul edilmesi mümkün olmayan, girici bir düşünce yapısının akla gelen olumsuz olay örüntüsün ortaya çıkma olasılığını arttıracığı şeklinde açıklanmaktadır. Örneğin kişi yakınlarından birinin düşüp yaralandığını düşündüğünde sırf bu düşünceyi aklına getirdiği için o kişinin yaralanma ihtimalini arttırdığını düşünürse ya da başka birinin hastalandığını düşünürse onun hasta olma ihtimali artar şeklindedir (Shafran ve Rachman, 2004).

Hayes ve arkadaşlarının (2004) ilişki çerçevesine göre bireylerin olaylarla, kelimelerle, duygularla ve tecrübelerle iletişim kurmaya hevesli olması olaylarla ve içsel düşüncelerle gerçekmiş gibi ilgilenmesini sağlamaktadır. Bu içsel deneyimleri ve duyguları gerçeklikle özdeşleştirme aşaması, kişinin içsel

deneyimlerle ilgilenme kalitesini, duygu düzenleme stratejilerini etkiler. Takıntılı düşüncelere sahip kişi gerçekte yüzleştikçe ondan kurtulmak ister. Bu düşüncelerden kurtulmak için ise duygu düzenleme noktasında uyumsuz bir strateji olan düşünceleri bastırma yolunu tercih eder. Bu yöntem kısa vadede bir çözüm olabilir fakat uzun vadede ondan kaynaklanan olumsuz düşünce ve duyguları güçlendirmektedir (akt. Jelvani vd., 2019) ve bu da duygu düzenleme bozukluğuna sebep olmaktadır (Gross ve Jazaieri, 2014; akt. Jelvani vd., 2019). Düşünce eylem kaynaşmasının tam tersi ise o anda mevcut düşüncenin sadece bir düşünce olduğuna inanmaktır. Bunun için ise sadece içeriğe değil, düşünme sürecine de dikkat edilmelidir.

Hayes ve arkadaşları (2011) DEK'in duyguları düzenleme noktasında sorunlar çıkardığından bahsetmektedir. Duyguların düzenlenememesi sonucunda ruminasyon, endişe, kaçınma davranışı, düşünceleri bastırma, davranışsal bağımlılık yapan davranışlar gibi psikolojik bozuklukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (akt. Jelvani vd., 2019).

Ghaffari ve Rezaei (2014) yapmış oldukları çalışmada bilişsel duygu düzenleme stilleri ve düşünce eylem kaynaşması ile 200 öğrencinin kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda DEK ile uyumsuz stratejiler gibi bilişsel yanlılığın açığa çıkması, bireyin endişeye karşı savunmasızlığını arttırabilir sonucuna varılmıştır.

Daha önceki araştırmalar, DEK'in sadece OKB ile değil anksiyete bozuklukları ile de ilişkili olduğunu bulmuştur. Abramowitz ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmada DEK'in sadece anksiyete bozukluklarının aksine genel olarak duygusal sıkıntıya düşen bireylere has bir özelliği olup olmadığını incelemek için OKB, diğer anksiyete bozuklukları ve depresyon hastaları ile sağlık kontrolleri yapılan hastaların DEK düzeyleri karşılaştırılmıştır. Sonucunda ise olumsuz duyguların OKB ve DEK arasındaki ilişkiye aracılık ettiği ortaya çıkmıştır. Böylelikle DEK'in yapısı, OKB semptomlarını anlamak ve azaltma noktasında yarar sağlamaktadır (Abramowitz, 2003).

Davoodi ve arkadaşları (2015) yaygın anksiyete bozukluğunun (YAB) farklı duygusal, bilişsel ve çevresel faktörlerden etkilendiğinden bahsetmektedir. Bu doğrultuda YAB ile başvuran 120 hasta ile yaptıkları çalışma duygu düzenleme

eksiklikleri, düşünce eylem kaynaşması ve davranışsal inhibisyonun rolünü araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda duyguları anlamlandırma ve ifade etmede güçlükler gözlemlenirken uyumsuz duygu düzenleme stratejilerinden bahsedilmektedir. Bunun yansira, DEK ve çocukluk çağı davranışsal inhibisyonu ile YAB arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Siev ve arkadaşları (2022) hoş olmayan, istenmeyen düşüncelere ve görüntülere verilen tepkilerde belirli obsesyonlu bilişlerin rolünü vurgulamaktadır.

Literatüre bakıldığı zaman düşünce eylem kaynaşmasının sıklıkla OKB ile ilgili olduğuna dair genel bir anlayış vardır fakat Muris ve arkadaşlarının (2001) çalışmasına bakıldığı zaman düşünce eylem kaynaşmasının yalnızca obsesif kompulsif bozuklukla değil, anksiyete bozuklukları ve bunun yansira depresyon ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir (akt. Yıldız, 2018).

Demirdöğen ve arkadaşlarının (2021) yaptığı çalışmada zayıf bağlanma kalitesi ve yüksek düzeyde düşünce eylem kaynaşması anksiyete belirtilerinin düzeyi ile pozitif olarak ilişkili çıkmıştır. Yine bu çalışmada, DEK'in güvensiz bağlanma düzeyi ile anksiyete arasında aracılık etkisinin olduğu bulunmuştur.

Yavuz ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmada ise ergen yaş grubunda aleksitimi kişilik özellikleri ve kaygı düzeyini arttırabildiği görülmüştür. Bu noktada DEK'in aleksitimi ve kaygı sorunları ile arasındaki ilişkide aracı yolu oynadığı ifade edilmektedir.

Piri ve Kabakçı (2007) yapmış oldukları çalışmada yükleme biçimlerinin iyi veya kötü olaylarla ilgisine atıf yapmışlardır. Yükleme biçimi, kişinin geçmiş yaşam deneyimlerinden ve beklentilerinden beslenerek olaylarının nedenlerine yönelik yaptığı açıklamalardır. Çalışma sonucunda ise; DEK, yükleme biçimleri, depresif ve obsesif kompulsif belirtilerin belli oranlarda birbirleri ile ilişki içerisinde olduğu bulunmuştur.

III. YÖNTEM

A. Araştırmanın Modeli

Araştırma ilişkisel tarama modelinde, kesitsel bir niteliktedir. İlişkisel tarama modelinde iki veya daha fazla değişkenin aralarındaki değişimin niteliğinin ve derecesinin bulması hedeflenmektedir (Karasar, 2005).

B. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Antalya ili Manavgat ilçesinde öğrenim gören lise öğrencileridir. Araştırmanın örneklemini, Antalya ili Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olan anadolu lisesinde öğrenim gören 14-17 yaş aralığındaki 846 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmadaki katılımcıların 455'i kadın (%53.6), 394'ü erkektir (%46.4). Kadın katılımcıların yaş ortalamaları 15.66 (\pm 1.03) şeklindedir. Erkek katılımcıların yaş ortalamaları ise 15.77 (\pm 0.92) şeklindedir.

Kesitsel nitelikte olan bu araştırmanın verileri 2021-2022 eğitim öğretim yılında Antalya ilinin Manavgat ilçesinde öğrenim görmekte olan 14-17 yaş aralığındaki 846 lise öğrencisinden kolayda örneklem yolu ile toplanmıştır.

C. Bilgi Toplama Araçları

1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu, ergen yaş grubunun cinsiyetine, yaşına, sınıfına, aile dair bilgilerine, kardeş sayılarına, gelir durumlarına, kiminle ve kaç kişi ile yaşadıklarına ve psikiyatrik tedavi veya ilaç desteği alıp almadıklarına dair soruları içermektedir. Form içerisinde 11 adet soru bulunmaktadır.

2. DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği

Çocuk ve ergen yaş grubunda son 7 gün içerisinde gözlemlenen iritabilitenin yoğunluğunu ölçen, Affective Reactivity Index'nden (ARI) uyarlanmış bir ölçektir. Bu ölçek 6-17 yaş aralığındaki çocuk ve ergen yaş grubuna yöneliktir. 6-11 yaş grubu için anne ve babalara dağıtılan ebeveyn formu ile 11-17 yaş aralığındaki ergen grubunun kendilerinin cevapladığı form şeklindedir. Ölçek içerisinde 7 adet soru bulundurmaktadır. İrritabiliteyi ölçen bu ölçek 3'lü likert tipi ile derecelendirilmektedir (0=doğru değil, 1=kısmen doğru, 2=kesinlikle doğru). Ölçekten toplanan puanların sonucunda, artan puanlar çocuk ve ergenin daha fazla iritabl olduğunu ifade etmektedir. Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Yalın Sapmaz ve arkadaşları tarafından tamamlanmıştır (Sapmaz vd., 2017). Sapmaz ve arkadaşları (2017) yapmış oldukları çalışmada Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını çocuk formu için 0.87, ebeveyn formu için 0.87 bulmuştur.

3. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE)

Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (Armsden ve Greenberg, 1987) ergenlik dönemi bağlanma ölçümleri arasında sık kullanılan bir ölçektir. Armsden ve Greenberg (1987) Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri'ni geliştirirken Raja, McGee ve Stanton (1992) kısa formunu geliştirmişlerdir. Orijinal hali 28 sorudan, kısa formu ise 12 adet sorudan oluşmaktadır. Bu ölçek 7'li likert tipi ile derecelendirilmiştir (10=asla, 7=daima). EABE'nin Güven ("Annem/babam duygularıma saygı gösterir"), İletişim (Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu anneme/babama anlatırım") ve ters kodlanan Yabancılaşma ("Anneme/babama kızgınlık duyuyorum") olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Gül Günaydın ve diğerleri (2005) tarafından tamamlanmıştır. Anne ve baba formlarına bakıldığı zaman çalışma örnekleminin iç tutarlılık katsayıları yüksek bulunmuştur (Cronbach α = .88 ve .90). Alt boyutlar Türk örnekleminde tek boyutludur. Bununla birlikte toplam puana bakıldığı zaman anne ve babaya bağlanma güvenliği, özsaygı, yaşamdan alınan keyif ve stresli durumlar karşısında daha az etkilenme hali ile pozitif yönde ilişki bulunmuştur (Günaydın vd., 2005).

4. Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç)

Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç) Evans ve arkadaşları (2011) tarafından 313 çocuk ve ergen üzerinde uygulanarak geliştirilmiştir. DEK-Ç klinik tanı alan ve almayan çocuk ve ergenlerin düşünce eylem kaynaşmasını değerlendirmek için uygulanmaktadır. Ölçek 19 adet sorudan ve 4 alt ölçekten oluşmaktadır. Sorular “doğru” ve “yanlış” şeklinde yanıtlanmaktadır. Öleşkten alınacak puanlar 0 ile 19 aralığındadır. Puanın artması düşünce eylem kaynaşmasının da arttığının göstergesidir (Evans vd., 2011). DEK-Ç içerisinde tutarsız cevapların elenmesi için birbirleri ile aynı olan 3. ve 17. maddeleri barındırmaktadır (Tarakçioğlu vd., 2020). Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Cem Tarakçioğlu ve arkadaşları (2020) tarafından tamamlanmıştır. Türkçe versiyonu için test-tekrar test güvenilirliğine bakılırken toplam ve alt ölçek puanları için sınıf içi korelasyon katsayıları 0.68 ile 0.87 arasında değişmektedir (Tarakçioğlu vd., 2020).

D. İşlem

Yapılmış olan bu araştırmada, 14-17 yaş aralığındaki ergenlerde irritabilite, bağlanma ve düşünce eylem kaynaşması arasındaki ilişkiyi incelemek için, “Demografik Bilgi Formu” (EK-1), “DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği” (EK-2), “Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE)” (EK-3) ve “Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç)” (EK-4) kullanılmıştır.

Öncelikle araştırma içerisinde kullanılmasına karar verilen ölçeklerden yararlanabilmek için ölçek sahiplerinden gerekli onaylar alınmıştır (EK-7, EK-8, EK-9). Ardından İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurulu’na kullanılacak ölçeklerin, ölçek izinlerinin ve tez önerisinin yer aldığı dosya sunulup İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurulu’ndan gerekli etik kurul izni alınmıştır (EK-6). Çalışmanın Antalya ili Manavgat ilçesinde yer alan eğitim kurumunda uygulanabilmesi için Antalya Valiliği’nden gerekli izin talebinde bulunulmuştur (EK-5). Gerekli izinlerin alınmasının ardından kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiş olan okulun müdüründen gerekli izinler alınmıştır. Okul rehberlik öğretmenin yardımları ile seçkisiz olarak belirlenen sınıflarda ölçekler yapılan açıklamanın ardından yüz yüze doldurmuştur. Araştırmanın örnekleme grubunu 14-17 yaş aralığındaki 9., 10., 11. ve 12. sınıf lise öğrencileri belirlemiştir.

İlk olarak velilere (EK-11) ardından da öğrencilere bilgilendirici onam formu (EK-10) verilmiştir. Bu form içerisinde çalışmanın amaçları, çalışmanın gönüllük esasına dayandığı, sahip oldukları haklar gibi bilgiler yer almaktadır. Katılımcılara araştırma ile ilgili soruları olması durumunda araştırmacıya ulaşabilecekleri iletişim adresi belirtilmiştir.

Onam formunun sonrasında araştırmaya gönüllü olarak katılmayı onaylayan öğrencilere, Demografik Bilgi Formu, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği, Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE) ve Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç) sunulmuştur. Bu süreç içerisinde öğrencilere zaman sınırlaması yapılmamıştır.

E. İstatiksel Analiz

Form ve ölçeklerin uygulanmasının ardından veriler IBM SPSS 25 istatistik programına aktarılmıştır. Buraya aktarılan veriler uygun biçimden işlendikten sonra ölçek puanlarına erişilmiştir. DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği, Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE) ve Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç) ile ilgili maddeler toplanarak toplam değişkenler ve alt ölçek toplam puanları bulunmuştur.

Çalışmada kullanılan ölçeklerin normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir. Normal dağılım varsayımı basıklık ve çarpıklık değerleri üzerinden değerlendirilmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerleri için -2 +2 referans aralığında olması değişkenlerin normal dağılıma uygun olduğunu belirtmektedir (HahsVaughn & Lomax, 2020). Referans değerlerine göre, ölçeklerin basıklık ve çarpıklık değerlerinin normal dağılım için uygun olduğu anlaşılmış ve bu sebepten dolayı parametrik analizlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Pearson Korelasyon Analizi ile Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinin demografik değişkenlere göre fark analizleri için Tek Yönlü Varyans Analizi (One-way ANOVA) ve bağımsız örneklem T Testi yapılmıştır. Aracı rol analizine bakmak için PROCESS Macro 3.5 kullanılmıştır.

Bu çalışma için bütün analizler %95 güven aralığında yapılmış ve p değeri için referans olarak 0.05 değeri kullanılmıştır.

Çizelge 1. Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçek Puanlarına İlişkin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

	Basıklık	Çarpıklık
Anneye Bağlanma Toplam	-0.016	-0.666
Babaya Bağlanma Toplam	-0.576	-0.498
Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği	1.219	1.218
DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum	1.148	1.263
DEK-Ç DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum	0.697	1.248
DEK-Ç DEK-Ç Olabilirlik Kendisi	-0.104	1.073
DEK-Ç DEK-Ç Zarardan Kaçınma	1.744	1.654
DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği	0.207	1.051

Çizelge 2. Korelasyon Katsayısı İçin Değer Aralıkları

Korelasyon Katsayısı	İlişkinin Gücü
0.000 – 0.300	Düşük ilişki gücü
0.301 – 0.700	Orta ilişki gücü
0.701 – 1.000	Yüksek ilişki gücü

(Büyüköztürk, Ş, 2011)

Korelasyon analizlerinde, korelasyon katsayısının referans değeri olarak 0.00- 0.30 düşük seviye korelasyonu, 0.31-0.70 orta seviye korelasyonu, 0.71- 1.00 yüksek seviye korelasyonu göstermektedir. Tüm referans aralıkları mutlak değer alınarak belirlenmiştir.

IV. BULGULAR

Ölçek puan ortalamalarına ilişkin basıklık çarpıklık değeri ± 2 aralığında bulunmuştur.

Çizelge 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	455	53.6
	Erkek	394	46.4
	Toplam	849	100.0
Yaş	14	101	11.9
	15	260	30.6
	16	269	31.7
	17	219	25.8
	Toplam	849	100.0
Sınıf	9.Sınıf	184	21.7
	10.Sınıf	420	49.5
	11.Sınıf	127	15.0
	12.Sınıf	118	13.9
	Toplam	849	100.0
Annenin Sağ Olma Durumu	Evet	844	99.4
	Hayır	5	0.6
	Toplam	849	100.0
Babanın Sağ Olma Durumu	Evet	828	97.5
	Hayır	21	2.5
	Toplam	849	100.0
Kardeş Sayısı	Tek kardeş	82	9.7
	2 kardeş	409	48.2
	3 kardeş	284	33.5
	4 kardeş	54	6.4
	4 üstü kardeş	20	2.4
	Toplam	849	100.0
Aile Durumu	Evli	764	90.0
	Boşanmış	84	9.9
	Toplam	849	100.0
Yaşadığı Yer	Aile	826	97.3
	Akraba	12	1.4
	Yurtta	11	1.3
	Toplam	849	100.0
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	2 Kişi	35	4.1
	3 Kişi	127	15.0
	4 Kişi	410	48.3
	4 üstü kişi	277	32.6
	Toplam	849	100.0
Ailenin Gelir Düzeyi	0-2800tl	60	7.1
	2800-5000tl	231	27.2
	5000-7500tl	229	27.0
	7500-10000tl	162	19.1
	10000üstü	167	19.7
Toplam	849	100.0	
Psikiyatrik Destek	Evet	34	4.0
	Hayır	815	96.0
	Toplam	849	100.0

Örneklem grubunu oluşturan katılımcıların %53.6'sı kadınlardan (n=455) ve %46.4'ü erkeklerden (n=394) oluşmaktadır. Bu katılımcıların %11.9'u 14 yaşında (n=101), %30.6'sı 15 yaşında (n=260), %31.7'si 16 yaşında (n=269) ve %25.8'i 17 yaşındadır (n=219).

Örneklem grubunu oluşturan katılımcıların %21.7'si lise 9. sınıf (n=184), %49.5'i lise 10. sınıf (n=420), %15'i lise 11. sınıf (n= 27) ve %13.9'u lise 12. sınıfta (n=118) öğrenim görmektedir.

Katılımcıların ebeveyn sağ olup olmama durumu incelendiği zaman; %99.4'nün annesi sağ (n=844), %0.6'nın annesi sağ değildir (n=5). Bununla birlikte %97.5'nin babası sağ (n=828), %2.5'nin babası sağ değildir (n=21). Katılımcılar EABE ölçeğini doldururken anne veya baba kayıplarına göre ölçekte boşluk bırakmışlardır.

Katılımcıların kardeş değişkeni incelendiği zaman; %9.7'si tek kardeş (n=82), %48.2'si 2 kardeş (n=409), %33.5'i 3 kardeş (n=284), %6.4'ü 4 kardeş (n=54) ve %2.4'ü 4 üstü kardeştir (n=20).

Katılımcıların anne ve babalarının medeni durumları incelendiği zaman; %90'mın ebeveyni evli (n=764), %9.9'unun ebeveyni boşanmıştır (n=84).

Katılımcıların nerede yaşadıkları incelendiği zaman; %97.3'ü aile (n=826) ile yaşamaktadır, %1.4'ü akraba (n=12) yanında yaşamaktadır, %1.3'ü ise yurttan (n=11) kalmaktadır.

Katılımcıların yaşadıkları yerdeki kişi sayıları incelendiği zaman; %4.1'i evde 2 kişi (n=35), %15'i 3 kişi (n=127), %48.3'ü 4 kişi (n=410) kalmaktadır ve %32.6'sı 4 üstü kişi (n=277) kalmaktadır.

Örneklem grubunu oluşturan katılımcıların ailelerinin aylık gelir düzeyleri incelendiği zaman; %7.1'nin 0-2800tl geliri (n=60), %27.2'nin 2800-5000tl (n=231), %27'nin 5000-7500tl (n=229), %19.1'nin 7500-10000tl (n=162) ve %19.7'si 10000 üstü geliri (n=167) bulunmaktadır.

Çizelge 4. Katılımcıların Yaşlarına İlişkin Tanımlayıcı Değerleri

	n	Min	Maks	\bar{X}	Ss.
Kadın	455	14	17	15.66	1.03
Erkek	394	14	17	15.77	0.92
Toplam	849	14	17	15.71	0.98

Çalışmaya katılan kız öğrencilerinin yaşlarının ortalaması 15.66'dır ($\bar{X}=15.66$, $SS=1.03$). Kız öğrencilerinin minimum yaşı 14, maksimum yaş 17'dir. Erkek öğrencilerin yaşlarının ortalaması 15.77'dir ($\bar{X}=15.77$, $SS=0.92$). Erkek öğrencilerin minimum yaşı 14, maksimum yaşı 17'dir. Öğrencilerin toplam yaş ortalaması 15.71'dir ($\bar{X}=15.71$, $SS=0.98$). Toplam olarak öğrencilerin minimum yaşı 14, maksimum yaşı 17 şeklindedir.

Çizelge 5. Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Tanımlayıcı Değerleri

	n	Min	Maks	\bar{X}	Ss.
Anne Bağlanma	844	15	84	61.55	13.89
Baba Bağlanma	835	12	84	56.82	17.20
DEK-Ç	849	0	19	3.67	3.94
DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum	849	0	5	0.91	1.18
DEK-Ç _{DEK-Ç} Olabilirlik Pozitif Durum	849	0	4	0.79	1.07
DEK-Ç _{DEK-Ç} Olabilirlik Kendisi	849	0	4	0.99	1.29
DEK-Ç _{DEK-Ç} Zarardan Kaçınma	849	0	6	0.98	1.58
DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği	849	0	14	3.83	3.90

Anne bağlanma puanı ortalaması ($\bar{X}=61.55$, $SS=13.89$) şeklindedir. Baba bağlanma puanı ortalaması ($\bar{X}=56.82$, $SS=17.20$) şeklindedir. Öğrenciler ebeveyn vefatı durumunda, EABE'yi doldururken vefat eden ebeveyn için o ölçeği boş bırakmıştır. Annesi vefat eden kişi sayısı 5 iken babası vefat eden kişi sayısı 14'tür.

DEK-Ç ortalaması ($\bar{X}=3.67$, $SS=3.94$) şeklindedir. Alt boyutlara baktığımız zaman DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum ortalaması ($\bar{X}=0.91$, $SS=1.18$), DEK-Ç_{DEK-Ç} Olabilirlik Pozitif Durum ortalaması ($\bar{X}=0.79$, $SS=1.07$), DEK-Ç_{DEK-Ç} Olabilirlik Kendisi ortalaması ($\bar{X}=0.99$, $SS=1.29$), DEK-Ç_{DEK-Ç} Zarardan Kaçınma ortalaması ($\bar{X}=0.98$, $SS=1.58$) şeklindedir.

İrritabilite ortalaması ($\bar{X}=3.83$, $SS=3.90$) şeklindedir.

Çizelge 6. Bağlanma, Düşünce Eylem Kaynaşması ve İrritabilite Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Analizleri

	1	2	3	4	5	6	7	8
1-Anne Bağlanma	1							
2-Baba Bağlanma	,587**	1						
3-DEK-Ç	-,149**	-,129**	1					
4-DEK-Ç Olabilirlik	-,132**	-,080*	,688**	1				
Negatif Durum								
5-DEK-Ç_{DEK-Ç}	-.028	-.023	,792**	,392**	1			
Olabilirlik Pozitif Durum								
6-DEK-Ç_{DEK-Ç}	-,215**	-,209**	,746**	,384**	,452**	1		
Olabilirlik Kendisi								
7-DEK-Ç_{DEK-Ç Zarardan}	-,078*	-,074*	,839**	,393**	,638**	,452**	1	
Kaçınma								
8-DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği	-,245**	-,292**	,140**	,159**	.055	,152**	,069*	1

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$ Uygulanan testin ismi: Pearson Korelasyon Testi

İrritabilite düzeyi ile anne bağlanma düzeyi ($r = -.149$, $p < 0.01$) arasında zayıf düzey ve negatif yönlü bir ilişki vardır. İrritabilite düzeyi ile baba bağlanma düzeyi ($r = -.129$, $p < 0.01$) arasında zayıf düzey ve negatif yönlü bir ilişki vardır.

İrritabilite düzeyi ile DEK düzeyi ($r = .140$, $p < 0.01$) arasında zayıf düzey ve pozitif yönlü bir ilişki vardır. Aynı zamanda irritabilite ile DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum ($r = .159$, $p < 0.01$), irritabilite ile DEK-Ç Olabilirlik Kendisi ($r = .152$, $p < 0.01$), irritabilite ile DEK-Ç Zarardan Kaçınma ($r = .069$, $p < 0.05$) değişkenleri arasında zayıf düzey ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

DEK düzeyi ile anne bağlanma düzeyi ($r = -.149$, $p < 0.01$) arasında zayıf düzey ve negatif yönlü ilişki bir vardır. DEK düzeyi ile baba bağlanma düzeyi ($r = -.129$, $p < 0.01$) arasında zayıf düzey ve negatif yönlü bir ilişki vardır.

DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum ile anne bağlanma ($r = -.132$, $p < 0.01$), DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum ile baba bağlanma ($r = -.080$, $p < 0.05$) değişkenleri arasında zayıf düzey ve negatif yönlü bir ilişki vardır.

DEK-Ç Olabilirlik Kendisi ile anne bağlanma ($r = -.215$, $p < 0.01$), DEK-Ç Olabilirlik Kendisi ile baba bağlanma ($r = -.209$, $p < 0.01$) değişkenlerinin arasındaki korelasyonun düşük düzey ve negatif yönlü vardır.

DEK-Ç Zarardan Kaçınma ile anne bağlanma ($r = -.078$, $p < 0.05$), DEK-Ç Zarardan Kaçınma ile baba bağlanma ($r = -.074$, $p < 0.05$) değişkenleri arasında zayıf düzey ve negatif yönlü bir ilişki vardır.

Çizelge 7. Anne Bağlanma Düzeyinin İrritabilite Puanlarını Yordamasında Düşünce Eylem Kaynaşmasının Aracılık Rolüne İlişkin İstatistiksel Sonuçlar

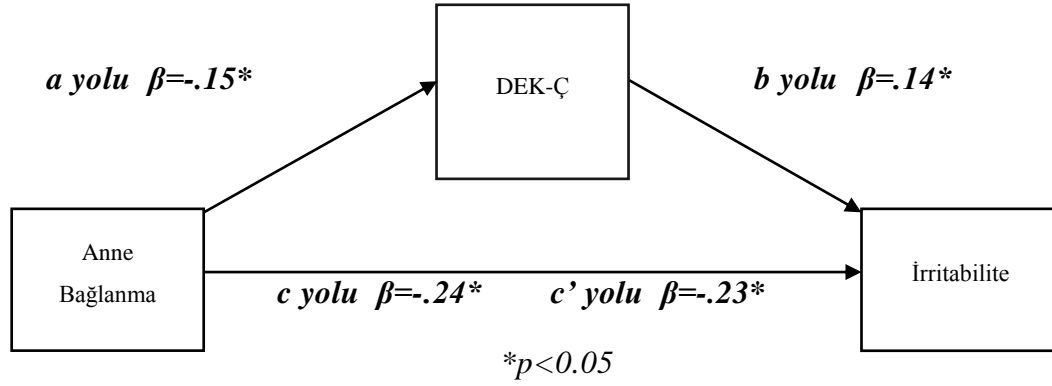
Model	R	R ²	B	SH	β	t	p	Alt Sınır	Üst Sınır
(Sabit)	.29	.06	8.04	0.59		13.60	<.001*	6.88	9.20
1 Anne Bağlanma			-0.07	0.01	-0.24	-7.33	<.001*	-0.09	-0.05
(Sabit)	.36	.07	7.36	0.62		11.80	<.001*	6.14	8.58
Anne Bağlanma			-0.06	0.01	-0.23	-6.80	<.001*	-0.08	-0.05
2 DEK-Ç			0.11	0.03	0.11	3.28	0.001*	0.04	0.17
Direkt Olmayan			-0.00	0.00				-0.01	-0.00
Toplam Etki (Aracı)									

* $p < 0.05$ Kullanılan test: PROCESS MACRO 3.5

Bulgular tablosundaki sonuçları değerlendirdiğimizde, ilk modelde anneye bağlanma bağımsız değişkeninin irritabilite bağımlı değişkeni puanındaki varyansın %06'sını açıkladığı görülmüştür.

Modele ikinci aşamada düşünce eylem kaynaşması bağımsız değişkeni katılmıştır Düşünce eylem kaynaşması bağımsız değişkeninin irritabilite bağımlı değişken puanındaki varyansın %01'ini açıkladığı görülmüştür. Anneye bağlanma ve düşünce eylem kaynaşması bağımsız değişkenleri irritabilite bağımlı değişkeninde puanındaki varyansın %07'sini açıkladığı bulgulara göre saptanmıştır.

İkinci aşamada düşünce eylem kaynaşması bağımsız değişkeninin (b yolu) eklenmesiyle anneye bağlanma bağımsız değişkeninin (c yolu) yordanması -.24'den -.23'e düşmüştür. Sonrasında beta değerindeki bu düşüşü kontrol etmek için Bootstrapping analizinden 5000 yeniden örneklem seçeneği ve %95 güven aralığı seçenekleri uygulanmış ve çıkan sonuçta alt sınır ve üst sınırın 0'ı içermediği saptanmıştır. Aracı rol analizi sonuçları değerlendirildiğinde, kısmı aracılığın olduğu bulgulara göre saptanmıştır.

Şekil 4. Anne Bağlanma Düzeyinin İritabilite Puanlarını Yordamasında Düşünce Eylem Kaynaşmasının Aracılık Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

Çizelge 8. Baba Bağlanma Düzeyinin İritabilite Puanlarını Yordamasında Düşünce Eylem Kaynaşmasını Aracılık Rolüne İlişkin İstatistiksel Sonuçlar

Model	R	R ²	B	SH	β	t	p	Alt Sınır	Üst Sınır
(Sabit)	.29	.08	7.57	0.45		16.97	<.001*	6.70	8.45
1 Baba Bağlanma			-0.07	0.01	-0.29	-8.80	<.001*	-0.08	-0.05
(Sabit)	.36	.10	6.97	0.48		14.62	<.001*	6.04	7.91
Baba Bağlanma			-0.06	0.01	-0.28	-8.34	<.001*	-0.08	-0.05
2 DEK-Ç			0.11	0.03	0.11	3.41	0.001*	0.05	0.18
Direkt Olmayan			-0.01	0.00				-0.01	-0.00
Toplam Etki (Aracı)									

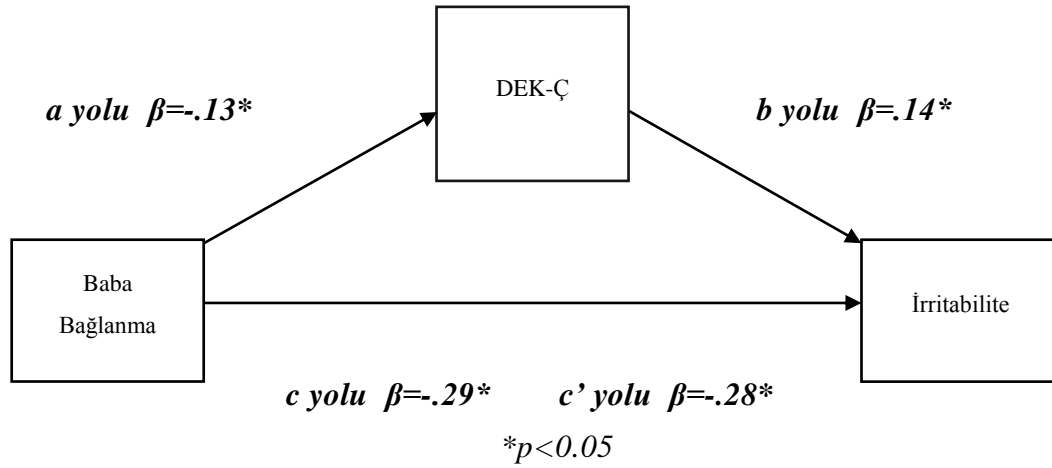
* $p < 0.05$ Kullanılan test: PROCESS MACRO 3.5

Bulgular tablosundaki sonuçları değerlendirdiğimizde, ilk modelde baba bağlanma bağımsız değişkeninin iritabilite bağımlı değişkeni puanındaki varyansın %08'ini açıkladığı görülmüştür.

Modele ikinci aşamada DEK bağımsız değişkeni katılmıştır. DEK bağımsız değişkeninin, iritabilite bağımlı değişkeni puanındaki varyansın %2'sini açıkladığı görülmüştür.

Baba bağlanma ve DEK bağımsız değişkenleri iritabilite bağımlı değişkeni puanındaki varyansın %10'unu açıkladığı bulgulara göre saptanmıştır. İkinci aşamada DEK bağımsız değişkeninin (b yolu) eklenmesiyle babaya bağlanma (c yolu) bağımsız değişkeninin yordanması -.29'dan -.28'e düşmüştür. Sonrasında beta değerindeki bu düşüşü kontrol etmek için Bootstrapping analizinden 5000 yeniden örneklem seçeneği ve %95 güven aralığı seçenekleri uygulanmış ve

çıkan sonuçta alt sınır ve üst sınırın 0'ı içermediği saptanmıştır. Aracı rol analizi sonuçları değerlendirildiğinde, kısmi aracılığın olduğu bulgulara göre saptanmıştır.

Şekil 5. Baba Bağlanma Düzeyinin İritabilite Puanlarını Yordamasında Düşünce Eylem Kaynaşmasını Aracılık Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

Çizelge 9. Cinsiyet Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması

		n	\bar{X}	Ss.	t	Sd.	p
Anne Bağlanma	Kadın	453	60.93	14.91	-1.43	841.549	0.154
	Erkek	391	62.28	12.58			
Baba Bağlanma	Kadın	444	54.71	18.68	-3.86	826.281	<.001*
	Erkek	391	59.22	15.02			
DEK-Ç	Kadın	455	4.27	4.01	4.83	847	<.001*
	Erkek	394	2.98	3.76			
DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum	Kadın	455	1.00	1.20	2.35	847	0.019*
	Erkek	394	0.81	1.14			
DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum	Kadın	455	0.88	1.08	2.74	847	0.006*
	Erkek	394	0.68	1.05			
DEK-Ç Olabilirlik Kendisi	Kadın	455	1.27	1.38	7.05	840.308	<.001*
	Erkek	394	0.67	1.09			
DEK-Ç Zarardan Kaçınma	Kadın	455	1.12	1.65	2.83	845.901	0.005*
	Erkek	394	0.82	1.48			
DSM-5 Düzey 2 İritabilite Ölçeği	Kadın	455	4.45	4.00	5.11	844.549	<.001*
	Erkek	394	3.11	3.65			

* $p<0.05$ Uygulanan testin ismi: Bağımsız Örneklem T-Testi

Anne bağlanma alt boyutu cinsiyet değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanların arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Baba bağlanma düzeyi ($t(826.281)=-3.86, p<0.05$), aldıkları puanlar cinsiyet değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanların arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olduğu saptanmıştır. Ortalamalar karşılaştırıldığında erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

DEK-Ç ölçeğinden ($t(847)=4.83, p<0.05$), DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum alt ölçeğinden ($t(847)=2.35, p<0.05$), DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum alt ölçeğinden ($t(847)=2.74, p<0.05$), DEK-Ç Olabilirlik Kendisi alt ölçeğinden ($t(840.308)=7.05, p<0.05$), DEK-Ç Zarardan Kaçınma alt ölçeğinden ($t(844.901)=2.83, p<0.05$), DSM-5 Düzey 2 İrritabilite ölçeğinden ($t(844.549)=5.11, p<0.05$) aldıkları puanlar cinsiyet değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanların arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olduğu saptanmıştır. Ortalamalar karşılaştırıldığında kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

Çizelge 10. Aile Durumu Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması

		n	\bar{X}	Ss.	t	Sd.	p
Anne Bağlanma	Evli	761	61.66	13.81	0.71	841	0.477
	Boşanmış	82	60.51	14.74			
Baba Bağlanma	Evli	751	57.53	16.79	3.29	95.962	0.001*
	Boşanmış	83	50.22	19.47			
DEK-Ç	Evli	764	3.64	3.92	-0.93	846	0.351
	Boşanmış	84	4.06	4.17			
DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum	Evli	764	0.92	1.17	0.08	846	0.933
	Boşanmış	84	0.90	1.22			
DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum	Evli	764	0.78	1.06	-0.83	846	0.406
	Boşanmış	84	0.88	1.13			
DEK-Ç Olabilirlik Kendisi	Evli	764	0.98	1.29	-1.03	846	0.303
	Boşanmış	84	1.13	1.33			
DEK-Ç Zarardan Kaçınma	Evli	764	0.96	1.56	-0.99	846	0.323
	Boşanmış	84	1.14	1.76			
DSM-5 Düzey 2	Evli	764	3.83	3.84	-0.01	846	0.989

İrritabilite Ölçeği

Boşanmış 84 3.83 4.43

**p<0.05 Uygulanan testin ismi: Bağımsız Örneklem T-Testi*

Anne bağlanma düzeyi, DEK düzeyi, DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Kendisi, DEK-Ç Zarardan Kaçınma, irritabilite düzeyi aile durumu değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanların arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Baba bağlanma düzeyinden ($t(95.962)=3.29, p<0.05$) aldıkları puanları aile durumu değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanların arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olduğu saptanmıştır. Ortalamalar karşılaştırıldığında ebeveyni evli olan katılımcıların, ebeveyni boşanmış olan katılımcılara göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

Çizelge 11. Yaş Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması

		n	\bar{X}	Ss.	Var. K.	K.T	Sd.	K.O	F	p
Anne Bağlanma	14	101	62.06	14.32	G.Arası	456.23	3	152.08	0.79	0.501
	15	259	62.52	12.83	G.İçi	162142.48	840	193.03		
	16	268	60.88	13.47	Toplam	162598.71	843			
	17	216	60.99	15.36						
	Toplam	844	61.55	13.89						
Baba Bağlanma	14	101	57.85	18.38	G.Arası	1875.84	3	625.28	2.12	0.096
	15	257	57.47	17.11	G.İçi	244931.93	831	294.74		
	16	264	57.86	16.05	Toplam	246807.77	834			
	17	213	54.28	17.98						
	Toplam	835	56.82	17.20						
DEK-Ç	14	101	4.44	3.77	G.Arası	87.60	3	29.20	1.88	0.131
	15	260	3.78	3.98	G.İçi	13105.03	845	15.51		
	16	269	3.54	4.14	Toplam	13192.62	848			
	17	219	3.37	3.70						
	Toplam	849	3.67	3.94						
DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum	14	101	0.98	1.06	G.Arası	0.81	3	0.27	0.20	0.900
	15	260	0.88	1.11	G.İçi	1173.91	845	1.39		
	16	269	0.93	1.23	Toplam	1174.72	848			
	17	219	0.90	1.24						
	Toplam	849	0.91	1.18						
DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum	14	101	0.87	1.00	G.Arası	1.98	3	0.66	0.58	0.631
	15	260	0.82	1.11	G.İçi	967.86	845	1.15		
	16	269	0.73	1.09	Toplam	969.84	848			
	17	219	0.78	1.03						
	Toplam	849	0.79	1.07						
DEK-Ç Olabilirlik Kendisi	14	101	1.32	1.47	G.Arası	12.69	3	4.23	2.55	0.055
	15	260	0.93	1.26	G.İçi	1404.25	845	1.66		
	16	269	0.93	1.29	Toplam	1416.94	848			
	17	219	0.99	1.24						
	Toplam	849	0.99	1.29						
DEK-Ç Zarardan Kaçınma	14	101	1.27	1.70	G.Arası	34.68	3	11.56	4.70	0.003*
	15	260	1.15	1.65	G.İçi	2079.98	845	2.46		
	16	269	0.94	1.62	Toplam	2114.66	848			
	17	219	0.69	1.33						
	Toplam	849	0.98	1.58						
DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği	14	101	5.05	3.65	G.Arası	1577.01	3	525.67	39.28	0.000*
	15	260	2.94	3.48	G.İçi	11307.19	845	13.38		
	16	269	2.63	3.22	Toplam	12884.20	848			
	17	219	5.78	4.31						

**p<0.05 Uygulanan testin ismi: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)*

Anne bağlanma düzeyi, baba bağlanma düzeyi, DEK düzeyi, DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Kendisi alt boyutu yaş değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanların arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

DEK-Ç Zarardan Kaçınma alt ölçeğinden ($F(3.845)=4.70, p<0.05$) elde edilen ortalamaların yaş değişkeninin farklılık gösterdiği tespit edilmiş ve sonrasında karşılaştırma analizlerine geçilmiştir. Uygulanan Levene's testinden sonra grupların varyanslarının homojen dağılmadığı bilgisine ulaşılmıştır ($p<0.05$). Post hoc testinin varyans homojenliği sağlanmadığında yapılan Games-Howell testi bulguları sonuçlarına göre, 14 yaş (1.27 ± 1.70) ve 15 yaş (1.15 ± 1.65) olan grubun aldığı puanların 17 yaş (0.69 ± 1.33) olan gruptan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İrritabilite ölçeğinden ($F(3.845)=39.28, p<0.05$) elde edilen ortalamalarda yaş değişkeninin farklılık gösterdiği tespit edilmiş ve sonrasında karşılaştırma analizlerine geçilmiştir. Uygulanan Levene's testinden sonra grupların varyanslarının homojen dağılmadığı bilgisine ulaşılmıştır ($p<0.05$). Post hoc testinin varyans homojenliği sağlanmadığında yapılan Games-Howell testi bulguları sonuçlarına göre, 14 yaş (5.05 ± 3.65) ve 17 yaş (5.78 ± 4.31) olan grubun aldığı puanların 15 yaş (2.94 ± 3.48) ve 16 yaş (2.63 ± 3.22) olan gruptan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 12. Sınıf Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması

		n	\bar{X}	Ss.	Var. K.	K.T	Sd.	K.O	F	p
Anne Bağlanma	9.Sınıf	184	62.69	14.26	G.Arası	435.34	3	145.11	0.75	0.522
	10.Sınıf	419	61.55	12.94	G.İçi	162163.36	840	193.05		
	11.Sınıf	125	60.91	15.70	Toplam	162598.71	843			
	12.Sınıf	116	60.43	14.57						
	Toplam	844	61.55	13.89						
Baba Bağlanma	9.Sınıf	182	58.41	18.27	G.Arası	2226.47	3	742.16	2.52	0.057
	10.Sınıf	415	57.46	16.08	G.İçi	244581.29	831	294.32		
	11.Sınıf	123	55.60	17.82	Toplam	246807.77	834			
	12.Sınıf	115	53.31	18.34						
	Toplam	835	56.82	17.20						
DEK-Ç	9.Sınıf	184	4.03	3.83	G.Arası	67.40	3	22.47	1.45	0.228
	10.Sınıf	420	3.72	4.09	G.İçi	13125.22	845	15.53		
	11.Sınıf	127	3.55	3.65	Toplam	13192.62	848			
	12.Sınıf	118	3.08	3.86						
	Toplam	849	3.67	3.94						
DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum	9.Sınıf	184	0.97	1.11	G.Arası	0.90	3	0.30	0.22	0.885
	10.Sınıf	420	0.90	1.17	G.İçi	1173.82	845	1.39		
	11.Sınıf	127	0.87	1.23	Toplam	1174.72	848			
	12.Sınıf	118	0.91	1.26						
	Toplam	849	0.91	1.18						
DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum	9.Sınıf	184	0.82	1.06	G.Arası	2.73	3	0.91	0.79	0.497
	10.Sınıf	420	0.79	1.10	G.İçi	967.11	845	1.14		
	11.Sınıf	127	0.86	1.03	Toplam	969.84	848			
	12.Sınıf	118	0.66	1.01						
	Toplam	849	0.79	1.07						
DEK-Ç Olabilirlik Kendisi	9.Sınıf	184	1.00	1.30	G.Arası	1.00	3	0.33	0.20	0.898
	10.Sınıf	420	1.01	1.33	G.İçi	1415.95	845	1.68		
	11.Sınıf	127	1.01	1.24	Toplam	1416.94	848			
	12.Sınıf	118	0.91	1.21						
	Toplam	849	0.99	1.29						
DEK-Ç Zarardan Kaçınma	9.Sınıf	184	1.24	1.70	G.Arası	32.84	3	10.95	4.44	0.004*
	10.Sınıf	420	1.02	1.63	G.İçi	2081.82	845	2.46		
	11.Sınıf	127	0.81	1.37	Toplam	2114.66	848			
	12.Sınıf	118	0.61	1.32						
	Toplam	849	0.98	1.58						
DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği	9.Sınıf	184	5.07	3.88	G.Arası	2012.98	3	670.99	52.16	<.001*
	10.Sınıf	420	2.28	2.97	G.İçi	10871.22	845	12.87		
	11.Sınıf	127	5.56	4.40	Toplam	12884.20	848			
	12.Sınıf	118	5.53	4.13						
	Toplam	849	3.83	3.90						

* $p < 0.05$ Uygulanan testin ismi: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Anne bağlanma düzeyi, baba bağlanma düzeyi, DEK, düzeyi, DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Kendisi alt boyutu sınıf değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanların arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$).

DEK-Ç Zarardan Kaçınma alt ölçeğinden ($F(3,845)=4.44$, $p < 0.05$) elde edilen ortalamalarda sınıf değişkeninin farklılık gösterdiği tespit edilmiş ve sonrasında karşılaştırma analizlerine geçilmiştir. Uygulanan Levene's testinden sonra grupların varyanslarının homojen dağılmadığı bilgisine ulaşılmıştır ($p < 0.05$). Post hoc testinin varyans homojenliği sağlanmadığında yapılan Games-Howell testi bulguları sonuçlarına göre, 9.sınıf ve 10.sınıf olan grubun aldığı puanların 12. sınıf olan gruptan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İrritabilite ölçeğinden ($F(3.845)=52.16, p<0.05$) elde edilen ortalamalarda sınıf değişkeninin farklılık gösterdiği tespit edilmiş ve sonrasında karşılaştırma analizlerine geçilmiştir. Uygulanan Levene's testinden sonra grupların varyanslarının homojen dağılmadığı bilgisine ulaşılmıştır ($p<0.05$). Post hoc testinin varyans homojenliği sağlanmadığında yapılan Games-Howell testi bulguları sonuçlarına göre, 11.sınıf ve 12.sınıf olan grubun aldığı puanların 10.sınıf olan gruptan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 13. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması

		n	\bar{X}	Ss.	Var. K.	K.T	Sd.	K.O	F	p
Anney Bağlanma	Tek kardeş	82	62.45	12.84	G.Arası	1758.90	4	439.72	2.29	0.058
	2 kardeş	405	62.72	13.34	G.İçi	160839.81	839	191.70		
	3 kardeş	283	59.58	14.63	Toplam	162598.71	843			
	4 kardeş	54	61.28	13.15						
	4 üstü kardeş	20	62.90	17.94						
	Toplam	844	61.55	13.89						
Baba Bağlanma	Tek kardeş	81	56.32	17.39	G.Arası	2068.37	4	517.09	1.75	0.136
	2 kardeş	400	58.12	17.15	G.İçi	244739.40	830	294.87		
	3 kardeş	282	55.07	17.39	Toplam	246807.77	834			
	4 kardeş	53	58.60	15.60						
	4 üstü kardeş	19	52.58	17.60						
	Toplam	835	56.82	17.20						
DEK-Ç	Tek kardeş	81	20.43	6.67	G.Arası	268.38	4	67.09	1.60	0.172
	2 kardeş	400	21.01	6.45	G.İçi	34790.37	830	41.92		
	3 kardeş	282	19.90	6.49	Toplam	35058.75	834			
	4 kardeş	53	20.64	6.02						
	4 üstü kardeş	19	18.68	7.05						
	Toplam	835	20.50	6.48						
DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum	Tek kardeş	82	0.96	1.02	G.Arası	2.31	4	0.58	0.42	0.797
	2 kardeş	409	0.91	1.17	G.İçi	1172.41	844	1.39		
	3 kardeş	284	0.94	1.25	Toplam	1174.72	848			
	4 kardeş	54	0.78	1.18						
	4 üstü kardeş	20	0.70	0.86						
	Toplam	849	0.91	1.18						
DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum	Tek kardeş	82	0.62	0.88	G.Arası	3.47	4	0.87	0.76	0.553
	2 kardeş	409	0.82	1.12	G.İçi	966.37	844	1.14		
	3 kardeş	284	0.80	1.06	Toplam	969.84	848			
	4 kardeş	54	0.80	1.11						
	4 üstü kardeş	20	0.60	0.75						
	Toplam	849	0.79	1.07						
DEK-Ç Olabilirlik Kendisi	Tek kardeş	82	0.93	1.25	G.Arası	10.24	4	2.56	1.54	0.190
	2 kardeş	409	0.95	1.28	G.İçi	1406.70	844	1.67		
	3 kardeş	284	1.10	1.35	Toplam	1416.94	848			
	4 kardeş	54	1.04	1.21						
	4 üstü kardeş	20	0.45	0.83						
	Toplam	849	0.99	1.29						
DEK-Ç Zarardan Kaçınma	Tek kardeş	82	0.85	1.32	G.Arası	2.11	4	0.53	0.21	0.932
	2 kardeş	409	1.00	1.63	G.İçi	2112.55	844	2.50		
	3 kardeş	284	0.98	1.59	Toplam	2114.66	848			
	4 kardeş	54	1.09	1.61						
	4 üstü kardeş	20	0.95	1.54						
	Toplam	849	0.98	1.58						
DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği	Tek kardeş	82	3.71	3.88	G.Arası	42.73	4	10.68	0.70	0.591
	2 kardeş	409	3.69	3.87	G.İçi	12841.47	844	15.22		
	3 kardeş	284	4.09	3.94	Toplam	12884.20	848			
	4 kardeş	54	3.44	3.52						
	4 üstü kardeş	20	4.40	5.01						
	Toplam	849	3.83	3.90						

* $p<0.05$ Uygulanan testin ismi: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Anne bağlanma düzeyi, baba bağlanma düzeyi, DEK düzeyi, DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Kendisi, DEK-Ç Zarardan Kaçınma, iritabilite düzeyi kardeş sayısı değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanların arasında anlamı düzeyde bir farklılığı olmadığını saptanmıştır ($p>0.05$).

Çizelge 14. Yaşadığı Evdeki Kişi Sayısı Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması

		n	\bar{X}	Ss.	Var. K.	K.T	Sd.	K.O	F	p
Anne Bağlanma	2 Kişi	33	59.67	10.49	G.Arası	1232.28	3	410.76	2.14	0.094
	3 Kişi	125	63.74	12.92	G.İçi	161366.43	840	192.10		
	4 Kişi	409	61.91	13.98	Toplam	162598.71	843			
	4 üstü kişi	277	60.26	14.42						
	Toplam	844	61.55	13.89						
Baba Bağlanma	2 Kişi	34	51.59	18.08	G.Arası	1166.26	3	388.75	1.32	0.268
	3 Kişi	119	56.45	17.36	G.İçi	245641.51	831	295.60		
	4 Kişi	406	57.53	17.23	Toplam	246807.77	834			
	4 üstü kişi	276	56.59	16.95						
	Toplam	835	56.82	17.20						
DEK-Ç	2 Kişi	35	3.29	2.76	G.Arası	28.33	3	9.44	0.61	0.611
	3 Kişi	127	3.91	3.92	G.İçi	13164.29	845	15.58		
	4 Kişi	410	3.78	4.09	Toplam	13192.62	848			
	4 üstü kişi	277	3.47	3.86						
	Toplam	849	3.67	3.94						
DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum	2 Kişi	35	0.97	1.07	G.Arası	9.34	3	3.11	2.26	0.080
	3 Kişi	127	1.15	1.25	G.İçi	1165.38	845	1.38		
	4 Kişi	410	0.84	1.12	Toplam	1174.72	848			
	4 üstü kişi	277	0.91	1.22						
	Toplam	849	0.91	1.18						
DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum	2 Kişi	35	0.60	0.74	G.Arası	4.35	3	1.45	1.27	0.284
	3 Kişi	127	0.76	1.12	G.İçi	965.49	845	1.14		
	4 Kişi	410	0.86	1.12	Toplam	969.84	848			
	4 üstü kişi	277	0.73	1.00						
	Toplam	849	0.79	1.07						
DEK-Ç Olabilirlik Kendisi	2 Kişi	35	1.00	1.33	G.Arası	0.46	3	0.15	0.09	0.965
	3 Kişi	127	0.96	1.25	G.İçi	1416.48	845	1.68		
	4 Kişi	410	1.01	1.30	Toplam	1416.94	848			
	4 üstü kişi	277	0.97	1.30						
	Toplam	849	0.99	1.29						
DEK-Ç Zarardan Kaçınma	2 Kişi	35	0.71	1.38	G.Arası	9.58	3	3.19	1.28	0.280
	3 Kişi	127	1.04	1.62	G.İçi	2105.08	845	2.49		
	4 Kişi	410	1.06	1.68	Toplam	2114.66	848			
	4 üstü kişi	277	0.86	1.42						
	Toplam	849	0.98	1.58						
DSM-5 Düzey 2 İritabilite Ölçeği	2 Kişi	35	4.03	4.00	G.Arası	30.71	3	10.24	0.67	0.569
	3 Kişi	127	4.03	4.12	G.İçi	12853.49	845	15.21		
	4 Kişi	410	3.63	3.78	Toplam	12884.20	848			
	4 üstü kişi	277	4.00	3.96						
	Toplam	849	3.83	3.90						

* $p<0.05$ Uygulanan testin ismi: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Anne bağlanma düzeyi, baba bağlanma düzeyi, DEK düzeyi, DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Kendisi, DEK-Ç

Zarardan Kaçınma, iritabilite düzeyi yaşadığı yerdeki kişi sayısı değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Çizelge 15. Gelir Durumu Değişkenine Göre Ebeveyn ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri, Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşma Ölçeği, DSM-5 Düzey 2 İritabilite Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması

		n	\bar{X}	Ss.	Var. K.	K.T	Sd.	K.O	F	p
Anne Bağlanma	0-2800tl	59	57.85	13.01	G.Arası	1342.59	4	335.65	1.75	0.138
	2800-5000tl	230	62.23	13.44	G.İçi	161256.12	839	192.20		
	5000-7500tl	229	61.38	14.19	Toplam	162598.71	843			
	7500-10000tl	161	60.76	14.50						
	10000üstü	165	62.95	13.64						
	Toplam	844	61.55	13.89						
Baba Bağlanma	0-2800tl	58	53.17	18.01	G.Arası	2342.99	4	585.75	1.99	0.094
	2800-5000tl	227	55.37	16.39	G.İçi	244464.78	830	294.54		
	5000-7500tl	223	56.95	16.97	Toplam	246807.77	834			
	7500-10000tl	161	57.45	17.72						
	10000üstü	166	59.31	17.60						
	Toplam	835	56.82	17.20						
DEK-Ç	0-2800tl	60	5.25	3.64	G.Arası	266.35	4	66.59	4.35	0.002*
	2800-5000tl	231	4.01	3.73	G.İçi	12926.28	844	15.32		
	5000-7500tl	229	3.07	3.37	Toplam	13192.62	848			
	7500-10000tl	162	3.44	4.11						
	10000üstü	167	3.69	4.68						
	Toplam	849	3.67	3.94						
DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum	0-2800tl	60	1.95	0.77	G.Arası	117.30	4	29.32	23.41	<.001*
	2800-5000tl	231	1.18	1.08	G.İçi	1057.42	844	1.25		
	5000-7500tl	229	0.55	0.98	Toplam	1174.72	848			
	7500-10000tl	162	0.73	1.21						
	10000üstü	167	0.84	1.35						
	Toplam	849	0.91	1.18						
DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum	0-2800tl	60	0.98	1.21	G.Arası	5.66	4	1.41	1.24	0.293
	2800-5000tl	231	0.84	1.08	G.İçi	964.18	844	1.14		
	5000-7500tl	229	0.69	0.96	Toplam	969.84	848			
	7500-10000tl	162	0.75	1.00						
	10000üstü	167	0.83	1.20						
	Toplam	849	0.79	1.07						
DEK-Ç Olabilirlik Kendisi	0-2800tl	60	1.02	1.38	G.Arası	0.19	4	0.05	0.03	0.998
	2800-5000tl	231	1.00	1.30	G.İçi	1416.75	844	1.68		
	5000-7500tl	229	0.99	1.28	Toplam	1416.94	848			
	7500-10000tl	162	1.00	1.28						
	10000üstü	167	0.96	1.30						
	Toplam	849	0.99	1.29						
DEK-Ç Zarardan Kaçınma	0-2800tl	60	1.30	1.68	G.Arası	11.42	4	2.86	1.15	0.334
	2800-5000tl	231	0.99	1.62	G.İçi	2103.24	844	2.49		
	5000-7500tl	229	0.85	1.43	Toplam	2114.66	848			
	7500-10000tl	162	0.95	1.54						
	10000üstü	167	1.06	1.72						
	Toplam	849	0.98	1.58						
DSM-5 Düzey 2 İritabilite Ölçeği	0-2800tl	60	4.03	3.88	G.Arası	56.73	4	14.18	0.93	0.444
	2800-5000tl	231	3.94	3.94	G.İçi	12827.47	844	15.20		
	5000-7500tl	229	3.67	3.72	Toplam	12884.20	848			
	7500-10000tl	162	3.44	3.73						
	10000üstü	167	4.18	4.23						
	Toplam	849	3.83	3.90						

* $p<0.05$ Uygulanan testin ismi: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Anne bağlanma düzeyi, baba bağlanma düzeyi, DEK-Ç Olabilirlik Pozitif Durum, DEK-Ç Olabilirlik Kendisi, DEK-Ç Zarardan Kaçınma, iritabilite düzeyi gelir durumu değişkenini üzerinden kıyaslandığında ölçeklerden alınan ortalama puanların arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

DEK-Ç ölçeğinden ($F(4.844)=4.35, p<0.05$) elde edilen ortalamaların gelir durumu değişkeninin farklılık gösterdiği tespit edilmiş ve sonrasında karşılaştırma analizlerine geçilmiştir. Uygulanan Levene's testinden sonra grupların varyanslarının homojen dağılmadığı bilgisine ulaşılmıştır ($p<0.05$). Post hoc testinin varyans homojenliği sağlanmadığında yapılan Games-Howell testi bulguları sonuçlarına göre, 0-2.800 TL geliri olan grubun aldığı puanların 5.000-7.500 TL ve 7.500-10.000 TL aylık geliri olan gruptan daha yüksek, 2.800-5.000 TL geliri olan grubun aldığı puanların 5.000-7.500 TL aylık geliri olan gruptan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

DEK-Ç Olabilirlik Negatif Durum alt ölçeğinden ($F(4.844)=23.41, p<0.05$) elde edilen ortalamaların gelir durumu değişkeninin farklılık gösterdiği tespit edilmiş ve sonrasında karşılaştırma analizlerine geçilmiştir. Uygulanan Levene's testinden sonra grupların varyanslarının homojen dağılmadığı bilgisine ulaşılmıştır ($p<0.05$). Post hoc testinin varyans homojenliği sağlanmadığında yapılan Games-Howell testi bulguları sonuçlarına göre, 0-2.800 TL geliri olan grubun aldığı puanların 2.800-5.000 TL, 5.000-7.500 TL, 7.500-10.000 TL ve 10.000 TL üstü aylık geliri olan gruptan daha yüksek, 2.800-5.000 TL geliri olan grubun aldığı puanların 5.000-7.500 TL ve 7.500-10.000 TL aylık geliri olan gruptan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

V.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

A. Tartışma

Bu araştırmada, 14-17 yaş aralığındaki lise öğrencilerinde irritabilite düzeyi, bağlanma kalitesi ve düşünce eylem kaynaşması düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

İrritabilite puanları incelendiğinde, irritabilite düzeyi kadın katılımcılarda erkek katılımcılara kıyasla yüksek bulunmuştur. Cinsiyet açısından incelenen bazı çalışmalara baktığımız zaman hem çocukların hem de ergenlerin içerisinde yer aldığı bir çalışmada iki yaş grubunun da irritabilite puanlarında cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (Güneysu, 2019). Ergen depresyonunda irritabilitenin gen bağlantısını ve fenotipik özelliklerle olan ilişkisini inceleyen bir ikiz çalışmasında, kızlarda irritabilite skorunun erkeklerden daha yüksek oranda olduğu bulunmuştur (Stringaris vd., 2012). Epizodik ve kronik irritabilite açısından incelenen bir çalışmada ise kadınlar erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde irritabilite sergilenmiştir. Her iki cinsiyette de yaşın artması ile kronik irritabilitenin azaldığı gözlenmiştir (Leinbenluft vd., 2006). Bu durumlar ergenlik döneminde yaşanan hormonal değişikliklerin zamanla etkisinin azalması ile açıklanabilir. (Öztürk ve Uluşahin, 2018). Ek olarak kadınlarda premenstrüel ve menstrüel dönemin etkilerine baktığımız zaman bu döngüde ortaya çıkan hormonal değişimler sebebiyle fiziksel ve ruhsal şekillenmeler söz konusu olabilmektedir (Gonda vd., 2008). Simon ve Livery (2010) kadınların erkeklere göre öfkelerinin daha yoğun olduğu, bunun altında ise negatif duygudurum ve öfkeye biyolojik yatkınlıklarının yanı sıra, günlük hayatta ve iş hayatında mücadele etmek zorunda kalmalarının ve bu zorlukların kümülatif etkisinin olduğunu vurgulamışlardır.

Mevcut çalışmada kadın cinsiyette irritabilite düzeyleri erkeklere göre yüksek bulunması Roberson-Nay ve arkadaşlarının (2015) yaptığı çalışma ile de uyumludur. Kadın cinsiyette ergenlik döneminde bedenlerinin değişimi,

menstrasyonun başlaması, ikincil cinsiyet karakterinin gelişimi ve toplumsal beklentiler olumsuz duygusal yanıtlara yol açabileceği öne sürülebilir (Öztürk ve Uluşahin, 2018). Bu duygusal yanıtlar irritabilite olarak kendisini gösterebilir. Ek olarak cinsiyetler arası nörobiyolojik farklılıklar bulunmaktadır. Nörotransmitter işlevlerindeki ve beyin morfolojisindeki farklılıklar da irritabilite tepkisini etkileyebilir (Bangasser ve Valentino, 2014). Hormonal sebeplere baktığımız zaman östrojen ve progesteron düzeyindeki düşüş öfke ve olumsuz duygular ile ilişkilendirilmiştir (Schwartz vd., 2012). Kadınlarda içselleştirme sorunları daha fazla görülmektedir. Kadınlarda içselleştirme sorunlarının fazla olması, anksiyete (Stoddard ve ark., 2014) ve depresif belirtilerin (Vidal-Ripas ve Stringaris, 2021) irritabilite ile ilişkisinin bulunması bilgisi, mevcut çalışmada kadın katılımcıların irritabilite düzeylerinin yüksek çıkmasını açıklayabilir. Ek olarak kadınların sosyal hayatta üstlendikleri roller sebebiyle de içselleştirme sorunları olabilir. Hoffmann ve arkadaşlarının (2004) yapmış oldukları çalışmada da ergenlik dönemi içerisindeki kız çocuklarının içselleştirme problemlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu içselleştirme sorunları anksiyete, depresif belirtiler, benlik saygısı düşüklüğü şeklindedir. Lerner (2019) kadınların öfkelerinin farkına varmalarının ve bunu ifade etmelerinin toplumsal roller sebebi ile engellendiğinden bahsetmektedir. Erkeklerin öfkelerini daha açıkça ifade edebilecekleri alanlar bulurken kadınların bu noktada toplum tarafından hoş karşılanmadığını ifade etmektedir. Bu açığa çıkarılmayan ve bastırılan öfkenin de kadınlarda depresyon, kendinden hoşnut olmama, kendine saygı duymama gibi örüntülere sebep olabileceğinden bahsetmektedir.

Mevcut çalışmada 14 ve 17 yaş katılımcıların irriabilite düzeyleri, 15 ve 16 yaşa göre daha yüksek bulunmuştur. Erken ergenlik döneminde bedenin değişimi ve ikincil cinsiyet karakterlerinin gelişimi bireyin stresini arttırabilir, bu durum da yüksek irritabilite düzeylerine yol açabilir. Ergenliğin geç dönemlerinde de bireylerin üniversite sınavı ve geleceklerini etkileyecek iş vb. kararlar alma gereksinimi yüksek irritabilite ile ilişkili olabilir. Çalışma sonuçlarında 11. ve 12. sınıfta irritabilite düzeyinin 10. sınıflardan fazla görülmesi de bu durumu desteklemektedir.

Mevcut çalışmada akrabaları ile yaşayan ergenlerin irritabilite düzeyleri, aileleri ile yaşayanlardan daha yüksek çıkmıştır. Bunun nedeni ergenlerin

akrabaları ile yaşarken, aileleri ile yaşamaya göre daha kısıtlanmış hissetmeleri olabilir. Bunun da yüksek irritabilite ile ilişkisi olabilir.

Anne ve baba bağlanma ile irritabilite düzeyleri arasındaki ilişkide düşünce eylem kaynaşması düzeyinin kısmi aracılığın olduğu bulunmuştur. Bağlanma kalitesi ile irritabilite düzeyleri arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Ergen yaş grubunda düşünce eylem kaynaşması ile irritabilite düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Bağlanma erken dönem bakım verenle yeni doğan bebek arasında yaşanan yoğun fiziksel duygusal etkileşimler sayesinde gelişen bir süreçtir (Bowlby, 1969). Bu gelişim döneminde fiziksel duygusal ihtiyaçları iyi yönde ve yeteri kadar karşılanan çocukların kendilerinin değerli olduklarına dair inançları gelişmektedir. Yaşanabilecek sıkıntılı süreçlerle başa çıkabileceklerine dair algıları oluşmaktadır. Çevreye karşı diğer insanların güvenilir olduklarına, kendilerini sevebileceklerine dair çıkarımları oluşmaktadır. Bu süreçte amigdalanın işlevi de önem arz etmektedir. Amigdala tehdit algısında ve ilişkili duygusal yanıtlarda önemlidir. Dünyanın güvenilir keyif alınabilen, eğlenilebilen bir yer olduğuna dair bakış açıları şekillenmektedir. Lyons-Ruth ve arkadaşları (2016) bağlanma ve amigdala boyutu arasındaki ilişkiyi incelerken yaşamın ilk iki yılının amigdala gelişimi için önemli olduğundan bahsetmektedir. Yapılan çalışmaya göre; emosyonel tepkilerin merkezi olan amigdala, aile içerisindeki stres faktörlerinden, erken dönem bakım ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmamasından, yoksulluk gibi sosyal süreçlerden etkilenebilmektedir. Özetle, erken dönem bağlanma bozukluklarının yetişkinlikte artmış sol amigdala hacmine, disosiyasyona, limbik sistemde artan irritabiliteye ve yaşamın ilerleyen dönemlerinde adaptasyon üzerinde uzun vadeli etkilerinin olabileceğinden bahsedilmektedir.

Erken dönem bağlanma kalitesi bakım verenin, annenin ve babanın ruhsal durumlarından, çocukları ile olan etkileşimlerinden, çocuğa olan hazırlıklarından etkilenmektedir (Bowlby, 1973). Bununla birlikte çocuğun da bireysel özellikleri, doğum komplikasyonları, kuvözde kalıp kalmayışı (Goodfriend, 1993), görme işitme engeli, emme süresi, fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi (Zeanah vd., 1992), çocuğun davranışı, mizaç özellikleri de bağlanma üzerinde etkili olmaktadır. Bağlanma kalitesi; erken dönemde bakım verenin ruhsal sorunları,

bakım verenle çocuk arasındaki yetersiz etkileşim sebebiyle olumsuz yönde etkilenebilir (Soysal vd., 1999). Buna ek olarak çocuğa bağlı faktörler ya da yaşam stresi yüzünden de bağlanma olumsuz yönde etkilenebilir. Bu olumsuz etkilenme sonucunda bireyin kendine güveni azalabilir. Benlik saygısı daha düşük olabilir ve değersizlik hissi gelişebilir (Kerns ve Brumariu, 2014). Bunun yanında bireyin anksiyetesi daha yüksek olabilmekte, depresif düşünceleri ve depresif duygulanımı daha yüksek olabilmektedir. Bireyde benlik saygısı düşüklüğü, anksiyete, depresyon ve değerlik hissinin düşük olması irritabilite düzeyini arttırabileceği düşünülebilir. Bu bilgi mevcut çalışmanın sonuçlarının işaret ettiği bağlanma kalitesinin düşük olması ile irritabilite arasındaki ilişkiyi açıklayabilir. İrritabilite ile ilişkilendirebildiğimiz KOKGB’de genellikle ilkokul çağındaki çocuklarda gözlemlenen ve izlerinin ergenlik döneminde de hissettiğimiz bir çocukluk çağı bozukluğudur. Bu bozuklukta duygulanımların düzenlenememesi KOKGB risk faktörlerinden birisidir. Duyguların düzenlenmesi için ebeveyn ve çocuk ilişkisinin kalitesi önem arz eder, bu sebeple ebeveyn ile olan güvensiz bağlanma stili çocukların duygu düzenleme noktasında kapasitelerini sarsabilir ve KOKGB riskini arttırabilir (Craig vd., 2021). Craig ve arkadaşlarının (2021) ergenlerde bağlanma ve karşıt olma karşıt gelme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada orta-geç ergenlik döneminden itibaren bağlanma kaygısının duygulanımları düzenleyememe ve KOKGB ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bağlanma diğer insanlarla olan ikili ilişkilerimizi de etkilemektedir. Bartholomew ve Horowitz (1991) yapmış oldukları öz bildirimine dayalı çalışmalarında bağlanma stillerinin benlik kavramı ve kişilerarası ilişkileri etkilediğinden bahsetmiştir. Güvenli bağlanma diğer insanlara karşı olumlu duygular yaşamayı arttırmaktadır. Diğer insanların ona karşı daha pozitif yaklaşacağına, onu destekleyeceğine, zor durumlarda yanında olacağına dair inancı gelişmektedir. Diğer insanların tehlikeli ya da ona zarar vereceğine dair beklentisi güvenli bağlanma stili gelişimi ile azalmaktadır (Howard ve Medway, 2004). Bağlanma kalitesi düşük olduğu zaman diğer insanlara karşı negatif duygular artmaktadır. Bu negatif duygular, ötekinin yaptıklarına karşı kişinin kendisini savunması için reaktif agresyonun ve irritabilitenin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Koreli ergenlerle yapılan bir çalışmada ebeveyne ve akrana bağlanma stilinin içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile negatif yönde

ilişkili bulunmuştur (Lee ve Park, 2017). Yapılan boylamsal bir çalışmada ebeveynden gelen olumlu tutumların, sıcaklığının, geliştirilmiş güvenli bağlanma stilinin sayesinde ergen yaş grubunda zamanla benlik saygılarında artış ve dışsallaştırma sorunlarında azalma gözlemlenmiştir (Boyle ve Markiewicz, 2005).

Mevcut çalışmanın sonuçları, düşünce eylem kaynaşmasının irritabilite düzeyi ile pozitif yönde ilişkisi olduğunu, ek olarak bağlanma ile irritabilite arasında aracı rolü olduğunu göstermiştir. Günlük hayatta bireylerin zihinsel süreçlerinde başarıları, fiziksel ve sosyal yeterlilikleri, diğer insanlar ile olan ilişkileri gibi durumlar hakkında çok sayıda olumsuz düşünce yer alabilir. Düşünce eylem kaynaşması özelliği ile bireyler bu olumsuz düşünceleri gerçek durumlar ile eş değer tutarlar ise olayın o düşünceye bağlı negatif duygulanımlarını, süresini ve şiddetini uzatabilmektedir. Bu da kişiyi içinde bulunduğu çevreye ve insan ilişkilerine karşı negatif yönde etkileyebilir. Diğer insanlarla ve hayatla ilgili negatif düşünceler zihinde yer edebilir. Örneğin; insanların ona kötü davranacağına, ona değer vermediklerine dair düşünceler aklına gelebilir ya da başına kötü şeyler geleceğine, olumsuz durumlar yaşayabileceğine dair düşünceler ortaya çıkabilir. Düşünce eylem kaynaşmasında görülebilecek bu endişeli düşünce biçimi anksiyete düzeyini arttırabilir (Hazlett-Stevens vd., 2002). Muris ve arkadaşları (2001) yapmış oldukları çalışmada ise ergen yaş grubunda da düşünce eylem kaynaşması ve yüksek anksiyete düzeyi arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Çocuk ve ergen yaş grubunda yüksek anksiyete düzeyi ile irritabilitenin ilişkili olduğu belirtilmiştir (Stoddard vd., 2014). Değerlilikle ilgili akla gelen olumsuz düşünceler ise “Ben insanları kırıyor muyum? Ben insanlara kötü mü davranıyorum? Ben kötü bir insan mıyım?” şeklinde olabilir. Bu düşünce biçimi hızlı bir şekilde kaygılı ya da depresif düşünceleri ve duygulanımları arttırabilir. Depresif belirtilerin ise ergen yaş grubunda irritabilite ile yakın ilişkide olduğu bildirilmiştir (Vidal-Ripas ve Stringaris, 2021).

Mevcut çalışma sonuçları düşünce eylem kaynaşması düzeyinin, bağlanma kalitesi ile irritabilite düzeyi arasında aracı rol oynadığını göstermiştir. Bu bilgiler ışığında erken dönem çocuk ve bakım veren ilişki kalitesinin irritabilite ile negatif yönde ilişkisi olduğu; buna ek olarak düşünce eylem kaynaşmasının bu ilişkide aracı etki ettiği ve ilişkiyi güçlendirici etkisi olduğu düşünülebilir. Bu da

şu anlama gelmektedir, bağlanma sorunları hem kendi ile ilgili negatif düşünceler, duygulanımlar hem insanlarla ilgili negatif beklentiler ve duygulanımlar hem de dış dünyaya karşı olumsuz düşünceler ve duygulanımlar sebebiyle irritabilite düzeyini arttırabilir. Bununla birlikte bireyde düşünce eylem kaynaşması sorunu varsa; düşüncelerinin hayatın gerçek sonuçlarıyla ve gerçek ahlaki değerlerle birebir denk olduğuna dair beklentilere sahipse bağlanma sorunlarının irritabiliteye olan etkisi güçlenmektedir. Bilgilerimize göre mevcut çalışma, literatürde bağlanma düzeyi ile irritabilite arasında düşünce eylem kaynaşmasının etkinliğini gösteren ilk çalışmadır. Demirdöğen ve arkadaşları (2021) ergen yaş grubunda bağlanma ile anksiyete ilişkisinde düşünce eylem kaynaşmasının aracı etkisini araştırmışlar ve çalışmamıza benzer şekilde düşünce eylem kaynaşmasının negatif ilişkiye güçlendirici şekilde aracılık ettiğini bildirmişlerdir.

B. Sonuç ve Öneriler

Mevcut çalışmanın sonucunda ergen yaş grubunda bağlanma düzeyi ve düşünce eylem kaynaşmasının irritabilite ile ilişkili olduğu, bu ilişkide düşünce eylem kaynaşmasının aracı rolü olduğu görülmüştür.

Yaşamın ilk yıllarında bakım verenle kurulan bağlanma stilleri öncelikle ergenlik döneminde ardından da yetişkinlik döneminde izlerini göstermektedir. Bu dönemde gelişen bağlanma stili kişinin kendisine ve sosyal çevresine karşı düşüncelerini şekillendirmektedir.

Ergenlik döneminde sıkça irritabl davranışlarla karşılaşmaktadır. Mevcut çalışma, klinik alanda karşılaşılan irritabilite şikayetlerinde bağlanma stillerinin araştırılmasına ve ona yönelik terapötik müdahalelere yol göstericiliği açısından önem taşımaktadır.

Güvensiz bağlanma stili çocuk yaş grubunda Oyun Terapisi, yetişkinlerde ise Bilişsel Davranışçı Terapi, Psikanalitik Terapi ile ele alınabilir. Buna ek olarak bağlanmayla ilişkili terapilere düşünce eylem kaynaşması ile ilgili terapötik teknikler katılırsa terapötik etki olumlu yönde değişebilir. Bu klinik alanda bir katkı sağlar.

Danışanların irritabilite düzeyi, güvensiz bağlanma ve dşmce eylem kaynaşmasına yönelik psikoterepiler ile ele alınabilir ve bu klinik alanda fayda sağlayabilir.

Akademik alanda ise güvensiz bağlanma ve düşünce eylem kaynaşmasının irritabilite üzerine etkileri konusunda uzunlamasına planlanacak yeni çalışmalar bu konudaki bilgilerimizi arttırabilir.

Literatüre bakıldığı zaman kültürel sebeplere bağlı farklılıklarla karşılaşabiliriz. Bu sebeple başka ülkelerde ve başka nitelikteki demografik formlarla yapılacak çalışmalar karşımıza çıkacak farklılıkları azaltarak araştırmamıza katkıda bulunabilir.

Bu konu ruhsal bozukluklara bağlı olarak klinik görüşmeler ile yeniden gözden geçirilebilir. İleride yapılacak bu klinik görüşmeler ile literatüre katkı sağlanabilir. Kızlarda daha fazla çıkan irritabilite düzeyini hangi patolojilerin etkilediği araştırılabilir. Erkeklerdeki ve kızlardaki içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının irritabiliteye etkisine bakılabilir.

VI. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AMERICAN PSİKİYATRİ BİRLİĞİ (APA). (2013). **Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı Beşinci Baskı (DSM-5) Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı**. Çev. Ertuğrul Köroğlu, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- AINSWORTH, MDS., BLEHAR, MC., WATERS, E. & WALLS, S. (1978). **Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation**. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- BOWLBY, J. (1969). **Attachment and Loss I: Attachment**. New York: Basic Books.
- BOWLBY, J. (1973). **Attachment and Loss Vol II: Separation**. New York: Basic Books.
- BOWLBY, J. (2012). **Bağlanma**. İstanbul: Pinhan Yayınları.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2011). **Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum (14.baskı)**. Ankara: Pegem Akademi.
- HAHS-VAUGHN, D. L., & LOMAX, R. G. (2020). **Statistical Concepts: A First Course**. Routledge.
- KARASAR, N. (2005). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KULAKSIZOĞLU, A. (1998). **Ergenlik Psikolojisi**. (1.Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.
- LERNER, H. (2019). **Öfke Dansı**. (25. Baskı). Çeviri: G. Sinem, İstanbul: Varlık Yayınları.

- OLLENDICK, T. H., SHORTT, A. L., & SANDER, J. B. (2005). **Internalizing Disorders of Childhood and Adolescence**. In J. E. Maddux & B. A. Winstead (Eds.), **Psychopathology: Foundations for a contemporary understanding**. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- ÖZTÜRK, O. VE ULUŞAHİN, N. A. (2018). **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**. İstanbul: Nobel Tıp Evi.
- TAMAR, M. (2005). **Gençlikten Değişim ve Süreklilik**. İzmir: Çelikkol Yayıncılık.
- ROSS A, THOMPSON. (2002). **Attachment theory and research**. In **Child and Adolescent Psychiatry**, 3rd Ed. (Ed M Lewis):164-172. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins Publishers.
- SHAVER, P. R., HAZAN, C., & BRADSHAW, D. (1988). **Love as attachment: The integration of three behavioral systems**. In R. J. Sternberg & M. L. Barnes (Eds.), *The psychology of love* (pp. 68-99). New Haven, CT: Yale University Press.
- STRINGARIS, A. VE TAYLOR, E. (2015). **Disruptive mood: Irritability in children and adolescents**. USA: Oxford University Press.
- ROSS A. THOMPSON. (2013). **The Oxford Handbook of Developmental Psychology**. Vol. 2: Self and Other Print Publication Date: Mar 2013 Subject: Psychology, Developmental Psychology.
- The Oxford English Dictionary**, (2017). Oxford University Press.

MAKALELER

- ABRAMOWITZ, J.S., WHITESIDE, S., LYNAM, D., & KALSY, S. (2003). "Is thought-action fusion specific to obsessive-compulsive disorder: a mediating role of negative affect". **Behaviour Research and Therapy**, *41*(9), 1069-1079.
- AINSWORTH, M. D. S. (1989). "Attachments Beyond Infancy". **American Psychologist**, *44* (4), 709-716.

- ARMSDEN, G. C., & GREENBERG, M. T. (1987). "The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence". **Journal of Youth and Adolescence**, *16*, 427-451.
- AMSEL, A. (1958). "The role of frustrative nonreward in noncontinuous reward situations". **Psychological Bulletin**, *55*(2), 102–119.
- BANGASSER, D. A., & VALENTINO, R. J. (2014). "Sex differences in stress-related psychiatric disorders: neurobiological perspectives". **Frontiers in Neuroendocrinology**, *35*(3), 303-319.
- BARTHOLOMEW, K. (1990). "Avoidance of intimacy: An attachment perspective". **Journal of Social and Personal Relationships**, *7*, 147-178.
- BARTHOLOMEW, K. VE HOROWITZ, L. (1991). "Attachment styles among young adults: A test of a four category model". **Journal of Personality and Social Psychology**, *61*, 226-241.
- BAYRAKTAR, F., SAYIL, M., & KUMRU, A. (2009). "Liseli Ergenler ve Üniversiteli Gençlerde Benlik Saygısı: Ebeveyn ve Akrana Bağlanma, Empati ve Psikolojik Uyum Değişkenlerinin Rolü". **Türk Psikoloji Dergisi**, *24*(63).
- BERLE, D., & STARCEVIC, V. (2005). "Thought–action fusion: Review of the literature and future directions". **Clinical Psychology Review**, *25*(3).
- BOWLBY, J. (1940). "The influence of early environment in the development of neurosis and neurotic character". **International Journal of Psycho-Analysis**, *XXI*, 1-25.
- BOYLE AB., MARKIEWICZ D. (2005). "Parenting, marital conflict and adjustment from early-to mid-adolescence: Mediated by adolescent attachment style". **Journal of Youth and Adolescence**, *34*(2), 97-110.
- BRETHERTON, I. (1992). "The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth". **Developmental Psychology**, *28*, 759-775.

- BROTMAN, MA., KIRCANSKI, K., STRINGARIS, A., PINE, DS., & LEIBENLUFT, E. (2017). "Irritability in Youths: A translational model". **Am J Psychiatry**, *174*(6), 520-532.
- COCCARO, EF., BERGEMAN, CS., KAVOUSSI, RJ., & SEROCZYNSKI, AD. (1997). "Heritability of aggression and irritability: a twin study of the Buss-Durkee aggression scales in adult male subjects". **Biol Psychiatry**, *41*, 273- 284.
- COLLINS, NL., LAURSON, W. (2003). "Adolescents' relationships with parents". **Journal of Language & Social Psychology**, *22*, 58-65.
- CRAIG, S. G., SIERRA HERNANDEZ, C., MORETTI, M. M., & PEPLER, D. J. (2021). "The mediational effect of affect dysregulation on the association between attachment to parents and oppositional defiant disorder symptoms in adolescents". **Child Psychiatry & Human Development**, *52*(5), 818-828.
- CRITCHFIELD, K. L., LEVY, K. N., CLARKIN, J. F., & KERNBERG, O. F. (2008). "The relational context of aggression in borderline personality disorder: Using adult attachment style to predict forms of hostility". **Journal of Clinical Psychology**, *64*(1), 67-82.
- ÇALIŞKAN DEMİR, A., & ÖZEL ÖZCAN, Ö. (2020). "İrritabilite ve Çocuklarda İrritabilitenin Değerlendirilmesi". **Türk Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi**, *27*(1), 1-6.
- ÇETİN, A. & ALKAN-ERSOY, Ö. (2017). "12-14 Yaş Arası Ergenlerin Sosyal Beceri Düzeyi ile Ebeveynlerine Bağlanma Güvenliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". **Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi**, *7*(2), 149-440.
- DAVOODI, A., NESHAT DOOST, H. T., ABEDI, M. R., & TALEBI, H. (2015). "The role of emotion regulation deficits, thought-action fusion and behavioral inhibition in Generalized Anxiety Disorder". **Journal of Ilam University of Medical Sciences**, *22*(6), 115-124.
- DEMİRDOĞEN, E. S., SERDENGEÇTİ, N., SEVİLMİS, İ., NANE, C., SOYOZ, E., & YAVUZ, M. (2021). "The Associations Between Attachment,

Thought-Action Fusion, and Anxiety in Adolescents: Mediator Effect of Thought-Action Fusion”. **Psychiatry Clin. Psychopharmacol**, *31*, 303-309.

DEMİRSÖZ, T., MISIRLISOY, M., & KARANCI, A. N. (2018). “Düşünceylem kaynaşması deneyiminin oluşturulması ve düzeyinin azaltılması mümkün mü?”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, *29*, 147-158.

ENGELS, R. C., FINKENAUER, C. VE MEEUS, W. (2001). “Parental attachment and adolescents’ emotional adjustment: The associations with social skills and relational competence”. **Journal of Counseling Psychology**, *48*(4), 428-439.

ERÖZKAN, A. (2004). “Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve yalnızlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi”. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, *4*, 155-175.

EVANS, D. W., HERSPERGER, C. & CAPALDİ, P. A. (2011). “Thought-Action Fusion in Childhood: Measurement, Development and Association with Anxiety, Rituals and Other Compulsive-like Behaviors”. **Child Psychiatry Human Dev**, *42*(1), 12-23.

FRAZIER, EA., LIU, RT., MASSING-SCHAFFER, M., HUNT, J., WOLFF, J., SPIRITO, A. (2016). “Adolescent but not parent report of irritability is related to suicidal ideation in psychiatrically hospitalized adolescents”. **Archives of Suicide Research**, 280-9.

GHAFFARI M, REZAEI A. (2014). “Investigating the Relation of Cognitive Emotion Regulation Strategies and Thought-Action Fusion with Worry Students”. **J Rafsanjan Univ Med Sci**, *12*(12), 975-990.

GONDA, X., TELEK, T., JUHASZ, G., LAZARY, J., VARGHA, A., & BAGDY, G. (2008). “Patterns of mood changes throughout the reproductive cycle in healthy women without premenstrual dysphoric disorders”. **Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry**, *32*(8), 1782-1788.

GOODFRIEND, MS. (1993). “Treatment of attachment disorder of infancy in a neonatal intensive care unit”. **Pediatrics**, *91*(1), 139-142.

- GÜNAYDIN, G., SELÇUK, E., SÜMER, N., & UYSAL, A. (2005). “Ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma envanteri kısa formunun psikometrik açıdan değerlendirilmesi”. **Türk Psikoloji Yazıları**, 8(16), 13-23.
- HAZAN, C., & SHAVER, P. R. (1994). “Attachment as an organizational framework for research on close relationships”. **Psychological Inquiry**, 5(1), 1-22.
- HAZLETT-STEVENSON, H., ZUCKER, B. G., & CRASKE, M. G. (2002). “The relationship of thought–action fusion to pathological worry and generalized anxiety disorder”. **Behaviour Research and Therapy**, 40(10), 1199-1204.
- HOFFMANN, M.L., POWLISHTA, K.K. & WHITE, K.J. (2004). “An examination of gender differences in adolescent adjustment: The effect of competence on gender role differences in symptoms of psychopathology”. **Sex Roles**, 50(11), 795- 810.
- HOWARD, M. S., & MEDWAY, F. J. (2004). “Adolescents' attachment and coping with stress”. **Psychology in the Schools**, 41(3), 391-402.
- JELVANI, R., ETEMADI, O., JAZAYERI, R., & FATEHIZADE, M. (2019). “Difficulties in emotion regulation among Iranian remarried women: The role of mindfulness, thought–action fusion, and emotion regulation”. **Journal of Divorce & Remarriage**, 60(2), 89-103.
- KAPLAN, B., & AKSEL, E. Ş. (2013). “Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. **Nesne Psikoloji Dergisi**, 1(1), 20-49.
- KARADAĞ, G. (2009). “Engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları güçlükler ile aileden algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri”. **TAF Preventive Medicine Bulletin**, 8(4), 315-322.
- KARAKUŞ, Ö. (2012). “Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Arasındaki İlişki”. **Journal of Society & Social Work**, 23(2).
- KERNS, K. A., & BRUMARIU, L. E. (2014). “Is insecure parent–child attachment a risk factor for the development of anxiety in childhood or adolescence?”. **Child Development Perspectives**, 8(1), 12-17.

- KESEBİR, S., KAVZOĞLU, S. Ö., & ÜSTÜNDAĞ, M. F. (2011). “Bağlanma ve psikopatoloji”. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 3(2), 321-342.
- KOBAK, R. R., COLE, H., FERENZ-GILLUES, R., FLEMING, W., VE GAMBLE, W. (1993). “Attachment and emotion regulation during mother-teen problem-solving: A control theory analysis”. **Child Development**, 64, 231-245.
- LEE, J. Y., PARK & S. H. (2017). “Interplay between attachment to peers and parents in Korean adolescents’ behavior problems”. **Journal of Child and Family Studies**, 26(1), 57-66.
- LEIBENLUFT, E., COHEN, P., GORRINDO, T., BROOK, JS. & PINE, DS. (2006). “Chronic versus episodic irritability in youth: a community-based, longitudinal study of clinical and diagnostic associations”. **J Child Adolesc Psychopharmacol**, 16, 456-466.
- LYONS-RUTH, K., PECHTEL, P., YOON, S. A., ANDERSON, C. M., & TEICHER, M. H. (2016). “Disorganized attachment in infancy predicts greater amygdala volume in adulthood”. **Behavioural Brain Research**, 308, 83-93.
- MURIS, P., MEESTER, C., RASSIN, E., MERCKELBACH, H., & CAMPBELL, J. (2001). “Thought–action fusion and anxiety disorders symptoms in normal adolescents”. **Behaviour Research and Therapy**, 39(7), 843-852.
- MUKHERJEE, P., VILGIS, V., RHOADS, S., CHAHAL, R., FASSBENDER, C., LEIBENLUFT, E., ... & SCHWEITZER, J. B. (2022). “Associations of irritability with functional connectivity of amygdala and nucleus accumbens in adolescents and young adults with ADHD”. **Journal of Attention Disorders**, 26(7), 1040-1050.
- MORSÜN BÜL, Ü., ÇOK F. (2011). “Bağlanma ve ilişkili değişkenler”. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 3(3), 553-570.
- MULRANEY, MA., MELVIN, GA., TONGE, BJ. (2014). “Psychometric properties of the Affective Reactivity Index in Australian adults and adolescents”. **Psychological Assessment**, 148.

- NAKASH-EISIKOVITS, O., DUTRA, L., WESTEN, D. (2002). "Relationship between attachment patterns and personality pathology in adolescents". **J Am Acad Child Adolesc Psychiatry**, 41(9), 1111-23.
- OCHSNER, KN. (2012). "The social-emotional processing stream: five core constructs and their translational potential for schizophrenia and beyond". **Biol Psychiatry**, 64, 48-61.
- ÖZYURT, G., & EMİROĞLU, N. (2019). Yıkıcı Duygudurum Düzenleyememe Bozukluğunda İrritabilite. **Türk J Child Adolesc Ment Health**, 26(2), 63-7.
- PİRİ, S. VE KABAKÇI, E. (2007). "Düşünce-Eylem Kaynaşması, Yükleme Biçimleri, Depresif ve Obsesif-Kompulsif Belirtiler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi". **Türk Psikiyatri Dergisi**, 18(3), 197-206.
- PANKSEPP, J. (2006). "Emotional endophenotypes in evolutionary psychiatry". **Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry**, 30(5), 774-784.
- RAJA, S. N., MCGEE, R., & STANTON, W. R. (1992). "Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence". **Journal of Youth and Adolescence**, 21, 471-485.
- ROBERSON-NAY, R., LEIBENLUFT, E., BROTMAN, M. A., MYERS, J., LARSSON, H., LICHTENSTEIN, P., & KENDLER, K. S. (2015). "Longitudinal stability of genetic and environmental influences on irritability: From childhood to young adulthood". **American Journal of Psychiatry**, 172(7), 657-664.
- SCHWARTZ, D. H., ROMANS, S. E., MEIYAPPAN, S., DE SOUZA, M. J., & EINSTEIN, G. (2012). "The role of ovarian steroid hormones in mood". **Hormones and Behavior**, 62(4), 448-454.
- SHAFRAN, R. AND RACHMAN, S. (2004). "Thought-action fusion: A review". **Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry**, 35(2), 87-107.

- SHAFRAN, R., THORDARSON, D. S., & RACHMAN, S. (1996). "Thought-action fusion in obsessive compulsive disorder". **Journal of Anxiety Disorders**, *10*(5), 379–391.
- SIEV, J., BERMAN, N. C., ZHOU, R., & HIMELEIN-WACHOWIAK, M. (2022). "Predicting negative emotions in response to in vivo triggers of thought-action fusion". **Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders**, *33*, 100723.
- SIMON, R. W., & LIVELY, K. (2010). "Sex, anger and depression". **Social Forces**, *88*(4), 1543-1568.
- SOYSAL, A. Ş., ERGENEKON, E., & AKSOY, E. (1999). "Yenidoğan döneminde hastanede uzun süreli tedavi görmeyen bağlanma örüntüsü üzerindeki etkileri: Bir olgu sunumu". **Klinik Psikiyatri Dergisi**, *2*(4), 266-270.
- STODDARD, J., STRINGARIS, A., BROTMAN, M. A., MONTVILLE, D., PINE, D. S., & LEIBENLUFT, E. (2014). "Irritability in child and adolescent anxiety disorders". **Depression and Anxiety**, *31*(7), 566-573.
- STRINGARIS, A., COHEN, P., PINE, DS., LEIBENLUFT, E. (2009). "Adult outcomes of youth irritability: a 20-year prospective community-based study". **American Journal of Psychiatry**, *166*(9), 1048-1054.
- STRINGARIS, A., ZAVOS, H., LEIBENLUFT, E., MAUGHAN, B., ELEY, TC. (2012). "Adolescent irritability: phenotypic associations and genetic links with depressed mood". **Am J Psychiatry**, *169*:47-54.
- SÜMER, N., & GÜNGÖR, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirilmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma". **Türk Psikoloji Dergisi**, *14*(43), 71-106.
- SÜMER, N., & SAKMAN, E. (2018). "Ergenlikte Bağlanma ve İçselleştirme/Dışsallaştırma Sorunları". **Türkiye Klinikleri**, p. 59-65.
- TARAKCIOGLU, M. C., BOYSAN, M., CALISKAN, Y., DEMIREL, O. F., CAKIN-MEMIK, N. & KADAK, M. T. (2020). "Psychometric

- Properties of The Turkish Version of The Thought-Action Fusion-Child Version (TAFIC)”. **Psychiatry and Clinical Psychopharmacology**, 30(1), 64-70.
- TOKER, D. E. VE HOCAOĞLU, Ç. (2009). “Yeme bozuklukları ve aile yapısı: Bir gözden geçirme”. **Düşünen Adam**, 22(1-4), 36-42.
- TROWELL, J. (1982). “Possible effects of emergency caesarian section on the mother-child relationship”. **Early Human Development**, 7(1), 41–51.
- VIDAL-RIBAS, P., BROTMAN, MA., VALDIVIESO, I., LEIBENLUFT, E., STRINGARIS A. (2016). “The status of irritability in psychiatry: a conceptual and quantitative review”. **Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry**, 556-70.
- VIDAL-RIBAS, P., & STRINGARIS, A. (2021). “How and why are irritability and depression linked?”. **Child and Adolescent Psychiatric Clinics**, 30(2), 401-414.
- VOLLING, B. L., MAHONEY A. VE RAUER A. J. (2009). “Sanctification of parenting, moral socialization, and young children's conscience development”. **Psychology of Religion and Spirituality**, 1(1), 53-68.
- WEBSTER, J. D. (1998). “Attachment Styles, Reminiscence Functions, and Happiness in Young and Elderly Adults”. **Journal of Aging Studies**, 12 (3), 315-330.
- YALIN-SAPMAZ, Ş., YALIN, N., ERGİN, C., ÖZTEKİN, S., ŞENTÜRK, B. P., İNAL, N. VE AYDEMİR, Ö. (2017). “DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği Türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliği”. **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, 24(1), 15-23.
- YAVUZ, M., AKDENİZ, B., AKYOL, A., KURT, H. Ç., BİLGİS, C., ÇOLAK, A., AKBAY, D., EKİZ, B. VE KADAK, M. T. (2020). “Ergen yaş grubunda aleksitimi ve sürekli kaygı düzeyi ilişkisinde düşünce eylem kaynaşmasının aracı rolünün incelenmesi”. **Klinik Psikiyatri Dergisi**, 23, 326-332.

- YILDIZ, M. (2018). “Üniversite Öğrencilerinde Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Düşünce Eylem Kaynaşmasına Etkisi”. **The Journal of Social Science**, 2(3), 20-28.
- ZEANAH, CH., BENOIT, D., BARTON, M., ve ark. (1992) “Representations of attachment in mother and their one year old infants”. **J Am Acad Child Adolescent Psychiatry**, 32(2), 278-286.
- ZIMMERMANN, P. (1999). “Structure and functions of internal working models of attachment and their role for emotion regulation”. **Attachment & Human Development**, 1(3), 291-306.

TEZLER

- ÇELİK, H. (2019). “Ergenlerde bağlanma stillerinin öfke ifade tarzı ve anksiyete belirtileri üzerindeki etkisi”, (Yüksek Lisans Tezi) Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DİNÇEL, E. (2006). “Ergenlik dönemi gelişimsel ödevler ve psikolojik problemler”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÜNEYSU, S. (2019). “Çocuk ve ergende irritabilitenin psikopatoloji ve ebeveyn mizaç özellikleri ile ilişkisi”, (Uzmanlık Tezi), Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul.
- GÜNGÖR, M. C. (2021). “Genç erişkin yaş grubunda büyüsel düşünce, düşünce eylem kaynaşması ile depresif belirti, anksiyete ve stres düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- GÜRÇAY, E. (2008). “Ergenlerde Madde Bağımlılığı İle Yakınlarından Ayrılma Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- SIĞIRCI, A. (2010). “Evli Bireylerde Bağlanma Biçimleri ve Evliliğe Dair İnançların Evlilik Doyumu İle İlişkinin İncelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- SUBAŞI, H. (2012). “Üniversite öğrencilerinin tanrı ile ilişkilerinin bağlanma kuramı açısından incelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- ŞİMŞEK, D. (2013). “Ergenlik Döneminde Çocukların Evden Kaçma Nedenlerinin İncelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- UĞUR, Z. (2010). “Bipolar affektif bozuklukta bağlanma biçimleri, çocukluk çağı travmaları ve agresyon ilişkisi”, (Tıpta Uzmanlık Tezi), TC. Sağlık Bakanlığı, İstanbul.
- YAĞCI, İ. (2017). “Üniversite Öğrencilerinde Bağlanma Stilleri İle Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü”, (Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

- LEE, E.J. (2023, Ocak 8). The Attachment System Throughout the Life Course: Review and Criticisms of Attachment Theory. Rochester, NY: Rochester Institute of Technology. 07/01/2023) (Erişim: <http://www.personalityresearch.org/papers/lee.html>)

EKLER

Ek-1: Demografik Bilgi Formu

Ek-2: DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği

Ek-3: Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE)

Ek-4: Çocuklar için Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç)

Ek-5: Anket Araştırma İzni (Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü)

Ek-6: İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurul Onayı

Ek-7: Ölçek İzni (DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği)

Ek-8: Ölçek İzni (Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE))

Ek-9: Ölçek İzni (Çocuklar için Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç))

Ek-10: Bilgilendirici Onam Formu

Ek-11: Veli Onay Mektubu

Ek-1: Demografik Bilgi Formu

Cinsiyetiniz? Kadın () Erkek ()				
Yaşınız?				
Sınıfınız? 9. () 10. () 11. () 12. ()				
Anneniz hayatta mı? Evet () Hayır ()				
Babanız hayatta mı? Evet () Hayır ()				
Siz dahil olmak üzere kaç kardeşsiniz? 1 () 2 () 3 () 4 () 4 üstü ()				
Aile durumunuz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır? Anne-baba evli () Anne-baba boşanmış ()				
Kiminle yaşıyorsunuz? Aile () Akraba () Yurtta ()				
Evde siz dahil kaç kişi ile birlikte yaşıyorsunuz? 1 () 2 () 3 () 4 () 4 üstü ()				
Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangi tanıma uymaktadır? 0-2800 () 2800-5000 () 5000-7500 () 7500-10000 () 10000 üstü ()				
Psikiyatrik tedavi/ilaç desteği alıyor musunuz? Evet () Hayır ()				

Ek-2: DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği

DÜZEY 2—Sinirlilik- 11–17 Yaş Arası Çocuk*

***Duygulanımda Tepkisellik İndeksi**

Lütfen her satırda bir kutuyu işaretleyerek (veya x) her maddeyi yanıtlayınız.

				Klinisyen İçin	
Son YEDİ (7) GÜNDE diğer yaşitlarınız ile kıyaslandığınızda aşağıdaki durumlar sizin davranış veya hislerinizi ne kadar tanımlar? Lütfen tüm soruları cevaplamaya çalışın.				Madde Puanı	
		Doğru değil	Kısmen Doğru		Kesinlikle Doğru
1.	Başkaları tarafından kolayca kızdırılabilirim.	☐ _0	☐ _1	☐ _2	
2.	Sıklıkla öfkeye kapılıyorum.	☐ _0	☐ _1	☐ _2	
3.	Uzun bir süre sinirli kalırım.	☐ _0	☐ _1	☐ _2	
4.	Zamanın çoğunda sinirliyimdir.	☐ _0	☐ _1	☐ _2	
5.	Sık sık sinirlenirim.	☐ _0	☐ _1	☐ _2	
6.	Kolayca öfkeye kapılıyorum.	☐ _0	☐ _1	☐ _2	
7.	Genel olarak sinirlilik bana problemler yaratır.	☐ _0	☐ _1	☐ _2	
				Toplam/Kısmi Ham Puan:	
				Eşit Dağıtılmış Toplam Ham Puan: (Eğer 1 madde cevapsız bırakılırsa)	

Ek-3: Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE)

EABE* (Ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma ölçeği)

Aşağıda, anneniz ve babanızla olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Her bir cümlede anlatılan durumu ne sıklıkla yaşadığınızı 7 aralıklı ölçek üzerinde, ilgili rakam üzerine çarpı (X) koyarak gösteriniz. Bunu anne ve babanız için ayrı ayrı yapmanızı istemekteyiz. Hiçbir maddenin doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmaktır. Anne ve/veya babanızı kaybetmişseniz yetişmenizde en çok katkısı olan kişiyi göz önüne alınız. Aşağıdaki maddeleri annenizle ilişkinizi göz önünde bulundurarak doldurunuz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

Asla

Bazen

Daima

	1	2	3	4	5	6	7
1. Annem duygularıma saygı gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
2. Annem başka biri olsun isterdim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Annem beni olduğum gibi kabul eder.	1	2	3	4	5	6	7
4. Sorunlarım hakkında annemle konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Evde kolayca keyfim kaçır.	1	2	3	4	5	6	7
6. Annemin kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem.	1	2	3	4	5	6	7
7. Kim olduğumu daha iyi anlamamda annem bana yol gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
8. Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu anneme anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Anneme kızgınlık duyuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
10. Annemden pek ilgi görmüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
11. Kızgın olduğumda annem anlayışlı olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6	7
12. Annem bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.	1	2	3	4	5	6	7

Aşağıdaki maddeleri babanızla ilişkinizi gözönünde bulundurarak doldurunuz.

1. Babam duygularıma saygı gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
2. Babam başka biri olsun isterdim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Babam beni olduğum gibi kabul eder.	1	2	3	4	5	6	7
4. Sorunlarım hakkında babamla konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Evde kolayca keyfim kaçır.	1	2	3	4	5	6	7
6. Babamın kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem.	1	2	3	4	5	6	7
7. Kim olduğumu daha iyi anlamamda babam bana yol gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
8. Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu babama anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Babama kızgınlık duyuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
10. Babamdan pek ilgi görmüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
11. Kızgın olduğumda babam anlayışlı olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6	7
12. Babam bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.	1	2	3	4	5	6	7

Ek-4: Çocuklar için Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç)

Çocuklar İçin Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği

Aşağıda sizin için bazı cümleler listelenmiştir. Her bir maddeyi dikkatli okuyarak sizin için uygunsa “**DOĞRU**”yu, uygun değilse “**YANLIŞ**”ı işaretleyiniz. Bu ankette doğru ya da yanlış cevap bulunmamaktadır. Lütfen bütün maddeleri yanıtladığınızdan emin olun. Teşekkür ederiz.

1	Annem veya babamın işlerini kaybedeceğini sadece düşünmem bile buna gerçekten yol açabileceğim anlamına gelir.	DOĞRU	YANLIŞ
2	Kardeşlerimin yaralanacağını sadece düşünmem bile onların yaralanmalarına gerçekten sebep olur.	DOĞRU	YANLIŞ
3	Arkadaşımın oyun alanında yaralanmayacağını sadece düşünmem onun yaralanmamasını gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
4	Arkadaşımın cezalandırılacağını sadece düşünmem bile bunu gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
5	Annem veya babamın hasta hissedeceklerini sadece düşünmem bile onların hasta hissetmelerine gerçekten sebep olur.	DOĞRU	YANLIŞ
6	Arkadaşımın kampta eğleneceğini sadece düşünmem bile onun gerçekten eğlenmesine sebep olur.	DOĞRU	YANLIŞ
7	Salıncaktan düşeceğimi sadece düşünmem bile düşmeme gerçekten yol açar.	DOĞRU	YANLIŞ
8	Annem ya da babamın yeni bir işe gireceğini sadece düşünmem bile onların yeni bir işe girmesini gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
9	Annem ya da babamın piyangoyu kazanacağını sadece düşünmem bile onların kazanmalarını gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
10	Annemle babamın kardeşlerime güzel şeyler söylediklerini sadece düşünmem bile onların kardeşlerime güzel şeyler söylemelerini gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
11	Arkadaşımla dalga geçilmediğini sadece düşünmem bile onunla dalga geçilmemesini gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
12	Hastalanacağımı sadece düşünmem bile hastalanmamı gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
13	Cezalandırılacağımı sadece düşünmem bile cezalandırılmama gerçekten sebep olur.	DOĞRU	YANLIŞ
14	Annem veya babamın hastalanacaklarını sadece düşünmem bile onların hastalanmalarına gerçekten sebep olur.	DOĞRU	YANLIŞ
15	Sallanan oyuncaklardan düşeceğimi sadece düşünmem bile düşmemi gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ

16	Annem ve babamın sağlıklı kalacaklarını sadece düşünmem bile onların sağlıklı kalmalarını gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
17	Arkadaşımın oyun alanında yaralanmayacağını sadece düşünmem bile onun yaralanmamasını gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
18	Kardeşimin yere düşmeyeceğini sadece düşünmem bile onun düşmemesini gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ
19	Arkadaşımla dalga geçilmediğini sadece düşünmem bile onunla dalga geçilmemesini gerçekten sağlar.	DOĞRU	YANLIŞ

Ek-5: Anket Araştırma İzni (Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü)

İAÜ Gelen Evrak Tarih ve Sayısı: 17.05.2022-50635

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98057890-605.01-49730663
Konu : Anket Uygulaması

16.05.2022

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 30/03/2022 tarih ve 46678 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Y2012.480014 numaralı Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji tezli yüksek lisans programı öğrencisi **Sümeyye KONAKÇI**'ın, yürüttüğü "**Ergen Yaş Grubunda İrritabilite, Bağlanma ve Düşünce Eylem Kaynaşması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" isimli araştırmasını, İlimiz Manavgat İlçesi Fatma Turgut Şen Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilere yönelik uygulama isteği ile ilgili yazınız Müdürlüğümüz ARGE Birimi Değerlendirme ve İnceleme Komisyonunca incelenmiş; "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama 2020/2 Genelgesi" gereğince uygun görülmüş olup, Müdürlüğümüzün 15/05/2022 tarih ve 49632704 sayılı onayı ve uygulanacak veri toplama araçları onaylanarak ekte gönderilmiştir.

İlgili genelgenin 28. Maddesi gereğince, sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında (başvuru sahibinin ekte örneği bulunan dilekçe ile) Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi hususunda; Gereğini arz ederim.

Fatma Zeynep ŞERAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EKLER:

- 1- Onay ve ekleri (5 sayfa)
- 2- Dilekçe Örneği (1 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Soğuksu Mah. Hamidiye Cad. No:59 Muratpaşa / Antalya

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (242) 238 60 00

E-Posta: projeler07@meb.gov.tr

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi: antalya.meb.gov.tr

Bilgi için: E.ER

Unvan : Memur

Faks:2422386111

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden **c979-704c-3fec-a4e4-a127** kodu ile teyit edilebilir.

Ek-6: İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 02.03.2022-42955

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı :E-88083623-020-42955
Konu :Etik Onayı Hk.

02.03.2022

Sayın SÜMEYYE KONAKÇI

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 28.02.2022 tarihli ve 2022/03 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur. Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Alper FİDAN
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSE3YHFPB3 Pin Kodu : 68662

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-ebys?>

Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL

Telefon : 444 1 428

Web : <http://www.aydin.edu.tr/>

Kep Adresi : iau.yaziisleri@iau.hs03.kep.tr

Bilgi için : Hicran DEMİR
Unvanı : Yazı İşleri Uzmanı

Ek-7: Ölçek İzni (DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği)

PY 5.08.2021 Per 18:13
Kime: SÜMEYYE KONAĞI

2 ek (314 KB) Tümünü indir Tümünü OneDrive - İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ konumuna kaydet

dsm 2 irritabilite ölçeği.pdf 294 KB

Düzey 2- irritabilite 11-1... 20 KB

merhaba
ölçek ve makalesi ekte
kolaylıklar dilerim

...

SK SÜMEYYE KONAĞI
Sayın Hocam, Ben Sümeyye Konakçı, İstanbul Aydın Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans progra... 5.08.2021 Per 18:13

Ek-9: Ölçek İzni (Çocuklar için Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEK-Ç))

MT @iuc.edu

6.08.2021 Cum 07:07
Kime: SÜMEYYE KONAKÇI

Merhaba,
Ölçeği çalışmalarınızda kullanabilirsiniz, başarılar dilerim

[iOS için Outlook](#) uygulamasını edinin

...

SK SÜMEYYE KONAKÇI

Sayın Hocam, Ben Sümeyye Konakçı, İstanbul Aydın Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans progra... 5.08.2021 Per 17:13

Ek-10: Bilgilendirici Onam Formu

Değerli Öğrenci,

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Bölümü öğrencisi Sümeyye Konakçı olarak, tez danışmanım Doç. Dr. Mesut Yavuz ile “Ergen Yaş Grubunda İrritabilite, Bağlanma ve Düşünce Eylem Kaynaşması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışmayı sürdürmekteyiz. Sürdürdüğümüz bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmakla birlikte çalışma boyunca, sizin kimliğinizi açığa çıkaracak herhangi bir bilgi istenmemektedir. Sizlerden alınmış bilgiler sadece bilimsel yayınlar kapsamında kullanılacak ve 3. şahıslarla kesinlikle paylaşılmayacaktır. Ölçeklerde genel olarak rahatsızlık verecek sorular bulunmamaktadır. Katılım sürecinde herhangi bir rahatsızlık hissederseniz ölçekleri cevaplamayı bırakıp çalışmayı yarıda bırakabilirsiniz. Ancak çalışmayı eksiksiz bir şekilde tamamlamanız araştırmamızın sonuçları açısından önem arz etmektedir.

Bilgilerinize saygılarımla sunarım.

Sümeyye Konakçı

“Bilgilendirilmiş Onam Formu’nu okudum. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.”

Evet

Hayır

Ek-11: Veli Onay Mektubu

VELİ ONAM MEKTUBU

Sayın Veliler,

Bu çalışma, Doç. Dr. Öğr. Üyesi Mesut YAVUZ danışmanlığında İstanbul Aydın Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Sümeyye KONAĞCI tarafından yürütülmektedir. Yürütülen bu çalışma “Ergen Yaş Grubunda İrritabilite, Bağlanma ve Düşünce Eylem Kaynaşması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” şeklindedir. Çalışmanın sürdürülebilmesi için İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan gerekli izinler alınmıştır. Araştırma 14 -17 yaş grubunda yer alan öğrenciler ile yapılacaktır. Çalışmaya dahil olmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ölçeklerde, genel olarak, kişisel rahatsızlık verecek sorular yer almamaktadır. Katılım sürecinde herhangi bir rahatsızlık hissederse çocuğunuz, çalışmayı yarıda bırakabilir. Böyle bir durum yaşarsa eğer araştırmacıya bilgi vermelidir. Çalışmada kimliği açığa çıkaracak bir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından değerlendirilecektir. Elde edilen bilgiler yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacaktır. Araştırmanın özeti tarafımızca okula ulaştırılacaktır.

Bu çalışma hakkında daha fazla bilgi almak isterseniz, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Sümeyye Konakçı (e-posta: sumeyyekonackci@stu.aydin.edu.tr) ile iletişime geçebilirsiniz.

Saygılarımla,

Sümeyye Konakçı

Çalışmaya Katılma Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum. Bu araştırmaya çocuğum’nın katılımcı olmasına onay veriyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanılmasını kabul ediyorum.

Velinin,

Adı-Soyadı:

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Sümeyye Konakçı

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

2016-2020 İstanbul Aydın Üniversitesi – Psikoloji

2020-2023 İstanbul Aydın Üniversitesi – Klinik Psikoloji

BİLDİRİLER

Konakçı, S. ve Yavuz, M. (2022) Ergen Yaş Grubunda İrritabilite, Bağlanma ve Düşünce Eylem Kaynaşması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Selçuk 6. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*. Konya.